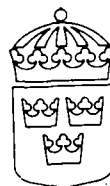

Regeringens proposition

1991/92:106

om vissa socialförsäkringsfrågor

Prop.
1991/92:106

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 20 februari 1992.

På regeringens vägnar

Bengt Westerberg

Bo Könberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att rätten till ersättning från sjukförsäkringen vid närståendevård utvidgas så att det skall bli möjligt att erhålla ersättning även om den sjuke vårdas t.ex. på sjukhus eller annan sjukvårdsinrättning. Kravet på att vården skall bedrivas i hemmet eller i annan enskild bostad föreslås därmed slopat.

Inom föräldraförsäkringen föreslås att utbyte av föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning endast skall kunna ske om det barn för vilket tillfällig föräldrapenning söks vårdas på sjukhus. När det gäller utbyte av föräldrapenning mot sjukpenning föreslås detta kunna ske endast i den utsträckning föräldern är ur stånd att vårda barnet på grund av sjukdomen.

På pensionsområdet läggs förslag fram om förbättringar av vårdbidrag till föräldrar som vårdar handikappade barn. Enligt förslaget höjs vårdbidraget så att ett helt vårdbidrag motsvarar 2,5 basbelopp. Motsvarande höjning görs vid partiell förmån. Samtidigt föreslås en ny förmånsnivå för vårdbidraget, nämligen tre fjärdedels förmån. Vid helt vårdbidrag skall i vissa fall ersättning för merkostnader som motsvarar minst 18 % av basbeloppet kunna utbetalas som en skattefri ersättning utöver det annars gällande maximibeloppet för vårdbidraget.

Kompletteringar föreslås också beträffande särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn. Lagstiftningen föreslås ändrad så att kortare uppehåll i vården av barnet som inte är av väsentlig betydelse för föräldrarnas bundenhet till vårduppgiften inte skall utgöra hinder för rätt att tillgodoräknas vårdår. En ändring sker också så att en förälder skall kunna bli berättigad till särskilt pen-

sionstillägg redan om denne kan tillgodoräknas sex vårdår. Vidare föreslås att lagstiftningen förtydligas så att det klart framgår att föräldrar födda före år 1911 skall kunna tillgodoräknas det 65:e levnadsåret som ett vårdår.

Propositionen innehåller slutligen förslag till lagändring i syfte att möjliggöra en sammanslagning av försäkringskassor samt förslag om vissa ändringar av lagteknisk karaktär.

Förslagen avses bli genomförda den 1 juli 1992.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

En närstående som vårdar någon som är svårt sjuk *i hemmet eller i annan enskild bostad* har rätt till ersättning för tid då han avstår från förvärvsarbete i samband med vården.

En närstående som vårdar någon som är svårt sjuk har rätt till ersättning för tid då han avstår från förvärvsarbete i samband med vården.

Om vårdaren får oreducerade löneförmåner under tid då han bedriver studier, jämförelsesvis avstående från studier med avstående från förvärvsarbete vid tillämpning av föreskrifterna om ersättning enligt denna lag, i den mån vårdaren går miste om löneförmånerna.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om ersättning som avser tid före ikraftträdandet.

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 8 §, 4 kap. 10, 11 och 13 §§, 9 kap. 4 och 4 a §§ samt 18 kap. 1, 7, 14 och 20 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*3 kap.
8 §²

Vid bedömningen av om arbetsförmågan är fullständigt nedsatt skall, om sjukdomen kan antas vara kortvarig, särskilt beaktas om den försäkrade på grund av sjukdomen är ur stånd att utföra sitt vanliga eller därmed jämförligt arbete. Om den försäkrade på grund av sjukdomen behöver avstå från förvärvsarbete under minst en fjärdedel av sin normala arbetstid en viss dag, skall hans arbetsförmåga anses nedsatt i minst motsvarande mån den dagen.

Vid bedömningen av om arbetsförmågan är fullständigt nedsatt skall, om sjukdomen kan antas vara kortvarig, särskilt beaktas om den försäkrade på grund av sjukdomen är ur stånd att utföra sitt vanliga eller därmed jämförligt arbete. Om den försäkrade på grund av sjukdomen behöver avstå från förvärvsarbete under minst en fjärdedel av sin normala arbetstid en viss dag, skall hans arbetsförmåga anses nedsatt i minst motsvarande mån den dagen. *Vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning för tid under vilken han annars skulle ha uppburit föräldrapenning, skall arbetsförmågan anses nedsatt endast i den utsträckning som den försäkrades förmåga att vårda barnet är nedsatt på grund av sjukdomen.*

Om sjukdomen kan antas bli långvarig eller den försäkrade bedöms inte kunna återgå till sitt arbete, skall försäkringskassan undersöka om den försäkrade efter sådan åtgärd, som avses i 7 b § eller 22 kap. 7 §, kan försörja sig själv genom förvärvsarbete om arbetsförhållandena ändras eller om annat lämpligt arbete erhålls. Därvid skall beaktas vad som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till sjukdomen, hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och andra sådana omständigheter.

Om den försäkrade uppbär förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag, skall vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning bedömningen av hans arbetsförmåga ske med bortseende från den nedsättning av förmågan eller möjligheten att bereda sig inkomst genom arbete som ligger till grund för utgående pension.

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1991:1976.

Som sjukperiod anses tid, under vilken en försäkrad i oavbruten följd lider av sjukdom som avses i 7 § eller har rätt till sjukpenning enligt 7 b § eller rehabiliteringspenning enligt 22 kap. 7 §.

Sjukperiod omfattar sjuklöneperiod enligt lagen (1991:1047) om sjuklön enligt vad som sägs i 1 §.

10 §³

En förälder har rätt till *tillfällig föräldrapenning* för vård av ett barn, som inte har fyllt tolv år, om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna, under förutsättning att sistnämnda barn omfattas av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

För vård av ett barn vars levnadsålder understiger 240 dagar utges tillfällig föräldrapenning enligt första stycket endast om tillsynen av barnet är stadigvarande ordnad eller om barnet vårdas på sjukhus.

För vård av ett barn vars levnadsålder understiger 240 dagar utges tillfällig föräldrapenning enligt första stycket endast om tillsynen av barnet är stadigvarande ordnad eller om barnet vårdas på sjukhus. *För vård av ett barn som är äldre än som nyss sagts utges tillfällig föräldrapenning enligt första stycket inte för tid under vilken annars föräldrapenning skulle ha uppburits; undantag gäller dock om barnet vårdas på sjukhus.*

En förälder till barn som fyllt fyra år har, till och med det kalenderår under vilket barnet fyller tolv år, rätt till tillfällig föräldrapenning även när föräldern avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar (kontaktdagar).

Rätt till tillfällig föräldrapenning tillkommer även en fader som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse för att närvara vid förlossningen, biträda i hemmet eller vårda barn. Motsvarande gäller i tillämpliga delar för en fader vid adoption av barn, om barnet inte fyllt tio år. Som adoption anses även att någon tar emot ett barn i avsikt att adoptera det.

11 §⁴

Tillfällig föräldrapenning kan utges för vård av ett barn som fyllt tolv men inte sexton år i de fall barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård.

³ Senaste lydelse 1989:100.

⁴ Senaste lydelse 1985:87.

Nuvarande lydelse

Föräldrapenning enligt första stycket utges om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete av skäl som anges i 10 § första stycket. För vård- eller tillsynsbehov som grundat rätt till vårdbidrag enligt 9 kap. 4 § utges dock inte tillfällig föräldrapenning.

Föreslagen lydelse

Tillfällig föräldrapenning enligt första stycket utges om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete av skäl som anges i 10 § första stycket. *För tid under vilken annars föräldrapenning skulle ha uppburits utges dock inte tillfällig föräldrapenning annat än om barnet vårdas på sjukhus.* För vård- eller tillsynsbehov som grundat rätt till vårdbidrag enligt 9 kap. 4 § utges inte heller tillfällig föräldrapenning.

Den allmänna försäkringskassan får i förväg pröva om förutsättningarna enligt första stycket föreligger. Ett sådant beslut är bindande för den tid som anges i beslutet men kan omprövas om de förhållanden som har lagts till grund för beslutet ändras.

13 §⁵

För att styrka det särskilda vård- eller tillsynsbehov som avses i 11 § första stycket skall läkarutlåtande inges.

Försäkringskassan får när det finns skäl till det kräva att särskilt utlåtande inges för att styrka barnets eller den ordinarie vårdarens sjukdom eller smitta som avses i 10 §.

Försäkringskassan får även kräva att en förälder styrker sin rätt till föräldrapenning i samband med föräldrautbildning genom särskilt intyg av den som har anordnat utbildningen.

Försäkringskassan får även kräva att en förälder styrker sin rätt till tillfällig föräldrapenning i fall som avses i 10 § andra stycket andra meningen eller 11 § andra stycket andra meningen genom särskilt intyg av arbetsgivare eller annan som kan ge upplysning om arbetsförhållandena. Därjämte får krävas att en förälder styrker sin rätt till föräldrapenningförmån i samband med föräldrautbildning genom särskilt intyg av den som anordnat utbildningen.

9 kap.

4 §⁶

Försäkrad förälder har för vård av barn som inte fyllt sexton år rätt till vårdbidrag om barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp under minst sex månader är i behov av särskild tillsyn och vård. Vid bedömningen av rätt till vårdbidrag skall även beaktas sådana merkostnader som uppkommer på grund av barnets sjukdom eller handikapp. Vårdar föräldern flera handikappade barn som inte fyllt sexton år grundas bedömningen av rätten till vårdbidrag på det sammanlagda behovet av tillsyn och vård samt merkostnadernas omfattning.

⁵ Senaste lydelse 1985:87.

⁶ Senaste lydelse 1990:776.

Nuvarande lydelse

Vårdbidrag *utgår* allt efter tillsyns- och vårdbehovets omfattning och merkostnadernas storlek *med belopp motsvarande hel eller halv eller en fjärdedel av hel förtidspension till ensamstående jämte pensionstillskott som svarar mot pensionen.*

Föreslagen lydelse

Vårdbidrag *utges* allt efter tillsyns- och vårdbehovets omfattning och merkostnadernas storlek *såsom hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. Hel förmån utgör, utom i fall som avses i fjärde stycket, 250 procent av basbeloppet och partiell förmån tillämplig andel därav.*

Av vårdbidraget kan en viss angiven del bestämmas som ersättning för merkostnader. Denna ersättning bestäms till följande procent av basbeloppet:

- 18 % om merkostnaderna uppgår till 18 men inte 36 % av basbeloppet;
- 36 % om merkostnaderna uppgår till 36 men inte 53 %;
- 53 % om merkostnaderna uppgår till 53 men inte 69 %;
- 69 % om merkostnaderna uppgår till 69 % eller däröver.

Om behovet av särskild tillsyn och vård för ett barn grundar rätt till hel förmån utan att merkostnader beaktas och merkostnaderna uppgår till minst 18 procent av basbeloppet, skall beloppet av hel förmån enligt andra stycket höjas med merkostnadsersättning som, allt efter merkostnadernas storlek, bestäms till 18, 36, 53 eller 69 procent av basbeloppet med tillämpning av tredje stycket.

Vårdbidraget kan begränsas till viss tid. Behovet av bidrag skall omprövas minst vart annat år, om det inte finns skäl för omprövning med längre mellanrum.

Om föräldern tillfälligt är förhindrad att vårda barnet utgår vårdbidrag under sådant avbrott som varar högst sex månader. Föreligger särskilda skäl kan vårdbidrag utgå även under ett avbrott som varar ytterligare högst sex månader.

4 a §⁷

Avlider ett barn, för vilket vårdbidrag enligt 4 § utgår *med belopp motsvarande hel eller halv förtidspension till ensamstående jämte pensionstillskott som svarar mot pensionen*, utges vårdbidrag till efterlevande förälder till och med den åttonde månaden efter dödsfallet, dock längst till och med den månad då vårdbidraget annars skulle ha upphört.

Avlider ett barn, för vilket vårdbidrag enligt 4 § utgår *såsom hel, tre fjärdedels eller halv förmån*, utges vårdbidrag till efterlevande förälder till och med den åttonde månaden efter dödsfallet, dock längst till och med den månad då vårdbidraget annars skulle ha upphört.

⁷ Senaste lydelse 1988:131.

Vårdbidrag enligt första stycket utges som halv förmån, om vid tiden för dödsfallet vårdbidrag lämnades *med belopp motsvarande hel förtidspension till ensamstående jämte pensionstillskott som svarade mot pensionen*, och i annat fall som fjärdedels förmån.

Om det vårdbidrag som utgick vid dödsfallet till viss del hade bestämts som merkostnadsersättning skall motsvarande del av vårdbidraget enligt denna paragraf anses utgöra sådan ersättning.

18 kap.

1 §

För varje *landstingskommun* samt varje kommun, som *ej* tillhör *landstingskommun*, skall finnas en allmän försäkringskassa.

Vårdbidrag enligt första stycket utges som halv förmån, om vid tiden för dödsfallet vårdbidrag lämnades *såsom hel eller tre fjärdedels förmån*, och i annat fall som en fjärdedels förmån.

För varje *landsting* samt varje kommun, som *inte* tillhör *något landsting*, skall *det* finnas en allmän försäkringskassa. *En försäkringskassas verksamhetsområde får dock, om regeringen för ett särskilt fall bestämmer det, omfatta två landsting eller ett landsting och en sådan kommun som nyss sagts.*

Allmän försäkringskassa skall inrätta lokalkontor i den mån så prövas erforderligt.

7 §

Styrelse för allmän försäkringskassa *består* av ordförande och vice ordförande *som utses av regeringen* samt fyra ledamöter som utses av landstinget eller, där fråga är om kassa vars verksamhetsområde *utgöres* av kommun, av kommunfullmäktige. Härutöver *få* i styrelsearbetet *deltaga två personalföreträdare*. I fråga om dessa *äger* lagen (1976:230) om rätt för arbetstagarorganisation att utse och entlediga företrädare för de anställda i styrelse eller annat organ vid statlig myndighet *motsvarande tillämpning*. I styrelsen för *Stockholms läns allmänna försäkringskassa utser landstinget sex ledamöter*.

Styrelse för allmän försäkringskassa *skall bestå* av ordförande och vice ordförande samt, *om något annat inte framgår av det följande, ytterligare fyra ledamöter*. *Styrelsen för Stockholms läns allmänna försäkringskassa skall bestå av åtta ledamöter*. *Om en försäkringskassas verksamhetsområde bestämts av regeringen enligt 1 §, skall styrelsen likaledes bestå av åtta ledamöter*. Ordförande och vice ordförande *utses av regeringen*. *Övriga ledamöter utses av landstinget eller, i fråga om en kassa vars verksamhetsområde utgöres av en kommun, av kommunfullmäktige*. *Om en kassas verksamhetsområde bestämts av regeringen enligt 1 §, beslutar regeringen om fördelningen mellan landsting respektive mellan landsting och kommun när det gäller val av övriga sex ledamöter*. Härutöver *får två personalföreträdare delta i styrelsearbetet*. I fråga om

dessa tillämpas lagen (1976:230) om rätt för arbetstagarorganisation att utse och entlediga företrädare för de anställda i styrelse eller annat organ vid statlig myndighet.

Personalföreträdare är ledamot i den omfattning som framgår av särskilda bestämmelser.

För ledamöterna, utom ordföranden och vice ordföranden, utses lika många suppleanter.

Landstingets och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller suppleanter skall vara proportionellt, om det begärs av minst så många ledamöter i landstinget eller kommunfullmäktige som motsvarar den kvot, vilken erhålls om antalet närvarande ledamöter delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är ett brutet tal, skall den avrundas till närmast högre hela tal. Om förfarandet vid sådant proportionellt val finns bestämmelser i lagen (1955:138) om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunfullmäktige m.m. Om suppleanterna inte väljs proportionellt, skall vid valet även den ordning bestämmas i vilken de skall kallas till tjänstgöring.

14 §

En allmän försäkringskassas räkenskaper skall omfatta perioden den 1 juli–den 30 juni (budgetår).

Styrelsen skall senast den 1 oktober varje år till revisorerna lämna en av styrelsens ledamöter underskriven *årsberättelse* innefattande förvaltningsberättelse, resultaträkning och balansräkning för det senast förflutna budgetåret. Styrkt avskrift av *årsberättelsen* skall samtidigt översändas till riks försäkringsverket och till *landstinget* eller *kommunfullmäktige*.

Styrelsen skall senast den 1 oktober varje år till revisorerna lämna en av styrelsens ledamöter underskriven *årsredovisning* innefattande förvaltningsberättelse, resultaträkning och balansräkning för det senast förflutna budgetåret. Styrkt avskrift av *årsredovisningen* skall samtidigt översändas till riks försäkringsverket och till *berört landsting* eller *berörd kommun*.

Styrelsen skall årligen tillställa riks försäkringsverket de uppgifter om kassans förvaltning som fordras för framställning om anslag.

20 §⁸

En socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter. Av dessa utses en ledamot, som skall vara nämndens ordförande, av regeringen. Av de övriga ledamöterna utses tre av riks försäkringsverket efter förslag av organisationer på arbetsmarknaden och väljs tre av landstinget. Om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun,

En socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter. Av dessa utses en ledamot, som skall vara nämndens ordförande, av regeringen. Av de övriga ledamöterna utses tre av riks försäkringsverket efter förslag av organisationer på arbetsmarknaden och väljs tre av landstinget. Om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun,

⁸ Senaste lydelse 1986:140.

Nuvarande lydelse

skall tre ledamöter väljas av kommunfullmäktige i stället för av landstinget. Nämnden utser inom sig en vice ordförande.

Föreslagen lydelse

skall tre ledamöter väljas av kommunfullmäktige i stället för av landstinget. *Om en kassas verksamhetsområde bestämts av regeringen enligt 1 §, beslutar regeringen om fördelningen mellan landsting respektive mellan landsting och kommun när det gäller val av de tre sistnämnda ledamöterna.* Nämnden utser inom sig en vice ordförande.

För var och en av de av riksförsäkringsverket utsedda ledmöterna skall, efter förslag i samma ordning som enligt första stycket, en suppleant utses. För de ledamöter som har valts av landstinget eller kommunfullmäktige skall lika många suppleanter väljas.

Bestämmelserna i 7 § fjärde stycket om val av ledamöter eller suppleanter i styrelse för allmän försäkringskassa skall tillämpas vid landstingets och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller suppleanter i socialförsäkringsnämnd.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.
 2. De nya bestämmelserna i 3 kap. 8 § samt 4 kap. 10 och 11 §§ tillämpas första gången i fråga om ersättningsfall som börjar efter ikraftträdandet.
 3. Äldre bestämmelser i 9 kap. 4 och 4 a §§ gäller fortfarande i fråga om vårbidrag som avser tid före ikraftträdandet. För den som vid ikraftträdandet uppbär vårbidrag tillämpas de nya bestämmelserna i 9 kap. 4 § andra stycket, såvitt avser tre fjärdedels förmån, och fjärde stycket första gången vid omprövning som görs enligt femte stycket i samma paragraf i anledning av en framställning av föräldern eller på annan grund.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn

Härigenom föreskrivs att 2, 3 och 5 §§ lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn samt punkt 5 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Det särskilda pensionstillägget utges till förälder som har vårdat sjukt eller handikappat barn under minst *tio* vårdår och därvid har avstått från förvärvsarbete.

Det särskilda pensionstillägget utges till förälder som har vårdat sjukt eller handikappat barn under minst *sex* vårdår och därvid har avstått från förvärvsarbete.

Det särskilda pensionstillägget kan förutom till förälder utges till någon annan som i övrigt uppfyller förutsättningarna enligt första stycket och som under vårdåren

1. i egenskap av särskilt förordnad förmyndare har haft den rättsliga vårdnaden om barnet,

2. med socialnämndens medgivande har haft hand om barnet för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det, eller

3. har varit gift med barnets förälder eller har haft barn med denne, om de varaktigt bott tillsammans.

Den som i egenskap av särskilt förordnad förmyndare hade vårdnaden om barnet vid den tidpunkt då det fyllde 18 år eller vid den tidigare tidpunkt då det ingick äktenskap skall för tid därefter likställas med en vårdnadshavare enligt andra stycket 1.

3 §

Med ett vårdår avses ett kalenderår under vilket

1. föräldern under större delen av året har vårdat sjukt eller handikappat barn och

2. barnet under större delen av året har fått hel förtidspension eller helt sjukbidrag jämte handikappersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Föräldrarnas rätt att tillgodoräknas vårdår påverkas inte av avbrott i vården under den del av dygnet då barnet vistats i förskola, skola, dagcenter eller liknande, eller av kortare avbrott i övrigt i vården som varit utan väsentlig betydelse för föräldrarnas bundenhet till vårduppgiften.

5 §

För *tio* tillgodoräknade vårdår är det särskilda pensionstillägget per kalenderår *tjugofem* procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. För varje vårdår som tillgodoräknas därutöver ökar tillägget med fem procent av basbeloppet.

För *sex* tillgodoräknade vårdår är det särskilda pensionstillägget per kalenderår *fem* procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. För varje vårdår som tillgodoräknas därutöver ökar tillägget med fem procent av basbeloppet.

För den som har börjat ta ut sin ålderspension tidigare eller senare än den månad under vilken han fyller 65 år minskas respektive ökas det särskilda pensionstillägget i motsvarande mån som pensionen skall minskas eller ökas vid förtida och uppskjutet uttag enligt 6 kap. nämnda lag.

5. En förälder som är född *under något av åren 1911–1927* får tillgodoräknas vårdår även för det år under vilket han fyllt 65 år, om han inte enligt 6 kap. 1 § tredje stycket nämnda lag har tagit ut ålderspension före den månad under vilken han fyllt 65 år.

5. En förälder som är född *år 1927 eller tidigare* får tillgodoräknas vårdår även för det år under vilket han fyllt 65 år, om han inte enligt 6 kap. 1 § tredje stycket nämnda lag har tagit ut ålderspension före den månad under vilken han fyllt 65 år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om särskilt pensionstillägg för tid före ikraftträdandet.

Lag om ändring i lagen (1976:380) om
arbetskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs att punkt 1 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1.² Denna lag³ träder i kraft den 1 juli 1977, då lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring skall upphöra att gälla. I fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet gäller fortfarande äldre bestämmelser, dock med undantag av 13 § andra stycket nämnda lag såvitt avser avdrag på sjukpenning vid sjukhusvård.

Föreslagen lydelse

1. Denna lag³ träder i kraft den 1 juli 1977, då lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring skall upphöra att gälla. I fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet gäller fortfarande äldre bestämmelser, dock med undantag av 13 § andra stycket nämnda lag såvitt avser avdrag på sjukpenning vid sjukhusvård. *Bestämmelserna i 3 kap. 5 § första stycket andra meningen och 6 § andra stycket andra meningen lagen om arbetskadeförsäkring skall tillämpas på motsvarande sätt i fråga om sjukpenning enligt lagen om yrkesskadeförsäkring.*

Denna lag⁴ träder i kraft den 1 juli 1992 och tillämpas i sin nya lydelse i fråga om ersättning för tid från och med den 1 januari 1992.

¹ Lagen omtryckt 1977:264.

² Senaste lydelse 1991:1642.

³ 1976:380.

⁴ 1992:000

Lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att punkt 1 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1.¹ Denna lag² träder i kraft den 1 juli 1977.

Genom lagen upphäves

a) militärsättningslagen (1950:261),

b) förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret,

c) förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m.m.

I fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet gäller fortfarande äldre bestämmelser, dock med undantag av 6 § 2 mom. andra stycket militärsättningslagen såvitt avser avdrag på sjukpenning vid sjukhusvård.

Föreslagen lydelse

1. Denna lag² träder i kraft den 1 juli 1977.

Genom lagen upphäves

a) militärsättningslagen (1950:261),

b) förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret,

c) förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m.m.

I fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet gäller fortfarande äldre bestämmelser, dock med undantag av 6 § 2 mom. andra stycket militärsättningslagen såvitt avser avdrag på sjukpenning vid sjukhusvård. *Bestämmelserna i 3 kap. 5 § första stycket andra meningen och 6 § andra stycket andra meningen lagen (1976:380) om arbetsskadeför- säkring skall tillämpas på motsvarande sätt i fråga om sjukpenning och särskild sjukpenning enligt de upphävda författningarna.*

Denna lag³ träder i kraft den 1 juli 1992 och tillämpas i sin nya lydelse i fråga om ersättning för tid från och med den 1 januari 1992.

¹ Senaste lydelse 1991:1644.

² 1977:265.

³ 1992:000.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 februari 1992

Närvarande: statsrådet B. Westerberg, ordförande, och statsråden Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, af Ugglas, Thurdin, Björck, Davidson, Könberg, Lundgren, Unckel, Ask

Föredragande: statsrådet B. Westerberg, såvitt avser frågor om föräldraförsäkringen (avsnitt 3), och statsrådet Könberg, såvitt avser övriga frågor.

Proposition om vissa socialförsäkringsfrågor

1 Inledning

I detta lagstiftningsärende på socialförsäkringens område behandlas frågor om utvidgning av möjligheterna att erhålla ersättning för närstående vård, vissa frågor om ändringar och administrativa förenklingar inom föräldraförsäkringen samt förbättringar av särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn. I dessa hänseenden har riksförsäkringsverket lagt fram rapporter med förslag som redovisas i det följande.

Vidare tas frågan upp om förbättringar av vårdbidraget till föräldrar som vårdar handikappade barn.

I propositionen behandlas också frågan om en lagändring för att möjliggöra en sammanslagning av Malmö allmänna försäkringskassa och Malmöhus allmänna försäkringskassa. Slutligen aktualiseras vissa jämkningar och rättelser av formell natur.

2 Ersättning och ledighet för närstående vård

2.1 Bakgrund och gällande bestämmelser

Den sedan den 1 juli 1989 gällande lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närstående vård innebär i korthet följande.

En närstående som vårdar en svårt sjuk person i hemmet eller i annan enskild bostad har rätt till ersättning från sjukförsäkringen och ledighet från sin anställning under högst 30 hela arbetsdagar. Dagantalet räknas för den person som vårdas. Som villkor för rätten till ersättning och ledighet för närstående vård gäller att såväl den sjuke som vårdaren är inskrivna hos allmän försäkringskassa och att vården ges i Sverige.

Ersättningen är i regel lika stor som den sjukpenning som utges per dag under de första 14 dagarna av en sjukperiod, dvs. 65 % av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) för de första tre dagarna i vårdperioden och 80 % av SGI fr.o.m. den fjärde dagen med ersättning.

Rätten till ledighet är knuten till ersättningsrätten. Det innebär att en arbetstagare har rätt till hel ledighet från arbetet under den tid han får hel ersättning och till förkortning av arbetstiden till hälften eller till tre fjärdedelar under den tid han får halv resp. fjärdedels ersättning.

Riksförsäkringsverket har genomfört en uppföljning av reglerna om ersättning och ledighet för närståendevård. Verket har överlämnat rapporten Uppföljning av reglerna om närståendepenning (RFV ANSER 1991:20). I rapporten föreslås att reglerna ändras så att närståendeersättning skall kunna beviljas oberoende av var den sjuke får sin vård, dvs. även i de fall vården sker på sjukvårdsinrättningar av olika slag.

Riksförsäkringsverkets sammanfattning av rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

I denna fråga har genom socialdepartementets försorg hållits en hearing. Vid denna har deltagit representanter för riksförsäkringsverket, försäkringsöverdomstolen, länsrätten i Stockholms län, Försäkringskassaförbundet, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet och Handikappförbundens centralkommitté.

En redovisning av de synpunkter som lämnats vid hearingen har upprättats inom socialdepartementet och finns tillgänglig i ärendet (dnr S91/8229/F).

2.2 Utvidgning av möjligheterna att erhålla ersättning och ledighet för närståendevård

Mitt förslag: En ändring görs i lagen om ersättning och ledighet för närståendevård så att ersättning skall kunna beviljas även om den sjuke inte får sin vård i hemmet eller i en annan enskild bostad.

Riksförsäkringsverkets förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Hearingen: Några invändningar mot förslaget framfördes inte.

Skälen för mitt förslag: Då möjligheten till ersättning för närståendevård infördes framhölls (prop. 1987/88:176) bl.a. att det var en viktig livskvalitetsfråga för berörda personer att kunna vara tillsammans i en svår situation som ett allvarligt sjukdomstillstånd utgör. Det sågs därför som mycket angeläget att närstående till svårt sjuka gavs rätt att vara lediga från förvärsarbetet för att ge vård i vissa situationer under en kortare tidsperiod.

Samtidigt framhölls att det i första hand var kommunens och landstingets ansvar att ge behövlig service och vård till äldre och människor med funktionshinder. Brister i denna service och vård fick inte innebära att närstående känner sig mer eller mindre tvingade att åta sig vårdupp-

gifter. Det betonades i propositionen att närståendes insatser måste vara frivilliga och ett komplement till samhällets insatser. Det fanns mot denna bakgrund inte tillräckliga skäl för att ge närstående rätt till ledighet och ersättning för den vård som behövs när den sjuke väntar i hemmet på plats vid sjukhus e.d. eller på grund av konvalescens i hemmet i stället för vid sjukhus. Tillfälligt avbruten vård vid sjukhus eller vårdhem borde inte heller i sig vara ett skäl för sådana förmåner.

I riks försäkringsverkets rapport anförts att tillämpningen av reglerna om närståendepenning i stort sett fungerar tillfredsställande. Däremot kan enligt verkets uppfattning regeln om att vården måste bedrivas i hemmet eller i annan enskild bostad för att ersättning skall kunna utges vara svår att förstå för den enskilde. Som exempel nämns att rätten till närståendepenning upphör när den sjukets tillstånd förvärras så att en överflyttning till sjukhus blir nödvändig. Det är också relativt vanligt att närståendepenning inte har kunnat beviljas på grund av att vården bedrivits på sjukhus. Riks försäkringsverket konstaterar att detta har varit fallet i drygt 12 % av alla avslagsärenden under den period (den 1 juli 1989 – 5 oktober 1990) som rapporten avser.

Enligt min uppfattning finns det mot bakgrund av riks försäkringsverkets rapport om hittillsvarande erfarenheter av den aktuella lagstiftningen tillräckliga skäl att det ekonomiska stödet till närstående vårdare som avstår från förvärvsarbete förbättras så att ersättning kan lämnas även när den sjuke vårdas på sjukhus eller annan institution. En sådan åtgärd ger en väsentligt ökad möjlighet att få del av förmånen. Detta avses inte innebära något avsteg från principen att de närståendes insatser skall ses som ett komplement till samhällets vårdinsatser. Jag föreslår därför att kravet för ersättning att vården skall bedrivas i hemmet eller i annan enskild bostad slopas. Några ändringar i villkoren i övrigt för närståendevård ersättning behövs enligt min mening inte.

Mitt förslag leder till ändring i 4 § lagen om ersättning och ledighet för närståendevård.

Den föreslagna utvidgningen av rätten till ersättning för närståendevård beräknas öka försäkringsutgifterna med ca 14 milj.kr. per år och administrationskostnaderna med ca 2 milj.kr. per år.

3 Förenklingar i föräldraförsäkringen

3.1 Bakgrund och gällande bestämmelser

Föräldraförsäkringen, som regleras i 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL), består av två huvudförmåner, föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.

Föräldrapenning med anledning av barns födelse eller ett adoptivbarns ankomst utges under högst 450 dagar sammanlagt för föräldrarna. Vid flerbarnsbörd ökas antalet föräldrapenningdagar med 180 för varje barn utöver det första. Om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om barnet

har vardera föräldern rätt till föräldrapenning under minst 90 av de 450 dagarna. En förälder har dock rätt att avstå från att uppbära föräldrapenning till förmån för den andre föräldern.

För 360 av de 450 dagarna betalas föräldrapenning ut med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, dock lägst 60 kr. per dag, den s.k. garantinivån. För återstående 90 dagar utges föräldrapenning med belopp enligt garantinivån. Föräldrapenning får tas ut längst till dess barnet fyllt åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet avslutat det första skolåret.

Tillfällig föräldrapenning utges till en förälder som behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn som inte har fyllt 12 år i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,
4. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna, under förutsättning att också det barnet omfattas av bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning.

Är barnet yngre än 240 dagar utges tillfällig föräldrapenning endast om tillsynen av barnet är stadigvarande ordnad eller barnet vårdas på sjukhus.

Tillfällig föräldrapenning i fall som nyss nämnts under punkterna 1, 3 och 4 utges under högst 120 dagar per barn och år. I annat fall är ersättningstiden högst 60 dagar per barn och år.

Tillfällig föräldrapenning utges också till förälder till ett barn som fyllt fyra och under kalenderåret högst tolv år när föräldern avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar. Dessa s.k. kontaktdagar är två per barn och år.

Tillfällig föräldrapenning kan även utges för vård av ett barn som fyllt 12 men inte 16 år om barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård.

Tillfällig föräldrapenning utges också till fadern i samband med barns födelse eller adoption under högst tio dagar för varje nyfött eller adopterat barn.

Såväl föräldrapenning som tillfällig föräldrapenning kan utges i form av hel, halv eller fjärdedels förmån.

I 1991 års budgetproposition (prop. 1990/91:100 bil. 7) angav den dåvarande regeringen bl.a. att flexibiliteten inom föräldraförsäkringen i vissa fall utnyttjats på ett sätt som förorsakat en icke obetydlig administrativ belastning hos försäkringskassorna och att reglerna i vissa fall ter sig svåröverskådliga. Riksförsäkringsverket erhöll därefter i uppdrag att utarbeta förslag till förenklingar av föräldraförsäkringen. I en rapport Administrativa förenklingar inom föräldraförsäkringen (RFV ANSER 1991:7) har riksförsäkringsverket lämnat förslag till vissa regeländringar.

Riksförsäkringsverkets sammanfattning av rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Rapporten har remissbehandlats. Försäkringsöverdomstolen, försäkringsrätten för Mellansverige, Stockholms läns allmänna försäkringskassa, statskontoret och Försäkringskassförbundet har avgett yttrande. Vidare har Tjänstemännens Centralorganisation inkommit med yttrande. En remissammanställning har upprättats inom socialdepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr S91/1870/F).

3.2 Utbyte av föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning

Mitt förslag: Vid vård av barn som är 240 dagar gammalt eller äldre skall föräldrapenning kunna bytas ut mot tillfällig föräldrapenning endast om det barn för vilket tillfällig föräldrapenning söks vårdas på sjukhus.

Riksförsäkringsverkets förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget. Försäkringsöverdomstolen framhåller dock att förslaget måste bearbetas och göras tydligare. Försäkringsrätten för Mellansverige tillstyrker förslaget såvitt avser utbyte om barnet vårdas på sjukhus. Syftet med förslaget att föräldrapenning även skall kunna utbytas mot tillfällig föräldrapenning om föräldern annars skulle ha utfört förvärvsarbete är enligt försäkringsrätten svårt att förstå och rätten avstyrker därför förslaget i denna senare del.

Skälen för mitt förslag: Enligt 4 kap. 10 § första stycket AFL har en förälder i vissa situationer, vilka redovisats i det föregående, rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn som inte har fyllt tolv år, om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete. I andra stycket i samma paragraf anges att tillfällig föräldrapenning enligt första stycket utges för vård av barn vars levnadsålder understiger 240 dagar endast om tillsynen av barnet är stadigvarande ordnad eller om barnet vårdas på sjukhus. Enligt tredje stycket i paragrafen har en förälder till barn som fyllt fyra år till och med det kalenderår under vilket barnet fyller tolv år rätt till tillfällig föräldrapenning även när föräldern avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar (kontaktdagar). I fjärde stycket slutligen regleras faderns rätt till tio dagar med tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse eller adaption.

I 4 kap. 11 § AFL första stycket föreskrivs att tillfällig föräldrapenning kan utges för vård av ett barn som fyllt tolv men inte sexton år i de fall barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård.

Bestämmelsen i 4 kap. 10 § andra stycket AFL, som trädde i kraft den 1 juli 1988, bygger på förslag i 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 7). I propositionen (s. 33 f.) uttalade föredragande statsrådet bl.a. följande.

Genom föräldrapenningen får de förvärvsarbetande föräldrarna i huvudsak täckning för den inkomstförlust som uppstår under denna period. En generell möjlighet att under den pågående och ekonomiskt kompenserade föräldraledigheten ta ut tillfällig föräldrapenning vid barns sjukdom för enligt min uppfattning för långt. Beträffande barn som inte har plats i den kommunala barnomsorgen eller i annan stadigvarande barnomsorg förordar jag därför att en regel införs om att tillfällig föräldrapenning inte skall kunna utges för vård av sjukt barn under dess första 240 levnadsdagar. De föräldrar som redan innan barnet uppnått 240 dagar ordnat en sådan mer beständig barn tillsyn som ger möjlighet att återinträda i arbetslivet berörs alltså inte av förslaget.

För barn som vårdas på sjukhus finns skäl att göra undantag. Även för dessa mycket unga barn bör föräldrar – liksom hittills – få tillfällig föräldrapenning när de behöver avstå från förvärvsarbete för att besöka ett barn som vårdas på sjukhuset. Av särskild betydelse är detta för föräldrar med för tidigt födda barn.

Under pågående föräldraledighet med föräldrapenning är föräldern kompenserad för det inkomstbortfall som ledigheten för med sig. Om barnet som föräldern vårdar blir sjukt saknas det därför enligt min mening bärande skäl för att byta ut föräldrapenningen mot tillfällig föräldrapenning så länge som föräldern fortsätter att vårda barnet enligt tidigare uppgjorda planer. Detsamma gäller för det fall att något äldre syskon till barnet insjuknar och måste stanna hemma från skolan eller den kommunala barnomsorgen. Uppbär föräldern föräldrapenning för det yngsta barnet bör det således inte finnas möjlighet att byta ut föräldrapenningen mot tillfällig föräldrapenning för vård av det äldre barnet.

För barn som vårdas på sjukhus anser jag dock att det finns skäl att göra undantag. När det är ett äldre barn i familjen som vårdas på sjukhus är det naturligt om föräldern inte kan fortsätta vården av det barn för vilket han uppbär föräldrapenning. Framst för att inte försvåra försäkringskassornas handläggning anser jag att det även i det fall att sistnämnda barn vårdas på sjukhus skall finnas möjlighet att byta ut föräldrapenningen mot tillfällig föräldrapenning.

Förslaget berör inte barn vars levnadsålder understiger 240 dagar. För denna grupp skall alltså gälla bestämmelsen i 4 kap. 10 § andra stycket AFL. Den föreslagna ändringen tar således sikte på barn som har uppnått eller är äldre än 240 dagar. Eftersom jag inte finner anledning att ha särskilda regler i förevarande hänseende för de barn som fyllt 12 år omfattar förslaget barn vars levnadsålder är 240 dagar eller mer men som inte fyllt 16 år.

Förslaget berör inte heller föräldrarnas möjlighet att byta ut föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskole- eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar, s.k. kontaktdagar.

Dessa kontaktdagar, till antalet två per barn och år utöver maximiantalet dagar i övrigt, bör kvarstå ograverade och kunna disponeras av föräldrarna så som hittills varit möjligt.

För klarhetens skull bör framhållas att mitt förslag inte utgör något hinder för en förälder, som arbetar halvtid och är föräldraledig på halvtid, att samma dag uppbära såväl halv föräldrapenning som halv tillfällig föräldrapenning. Föresättningen är dock att föräldern på grund av t.ex. sjukdom hos barnet måste avstå från förvärvsarbete.

Riksförsäkringsverket har föreslagit att tillfällig föräldrapenning skall kunna utges för tid då annars föräldrapenning skulle ha uppburits också om föräldern kan styrka att han annars skulle ha utfört förvärvsarbete. Förslaget tar sikte på situationen då en förälder avser att avbryta en löpande föräldrapenningperiod och återgå i förvärvsarbete, men inte hinner anmäla denna förändring till försäkringskassan förrän det står klart att barnet insjuknat och föräldern därför inte kan gå till arbetet. Om barnet insjuknar dagen efter en period med föräldrapenning föreligger enligt reglerna i övrigt rätt till tillfällig föräldrapenning om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete för vård av barnet. Någon regel med den av riksförsäkringsverket föreslagna utformningen bör därför inte införas. Däremot bör det finnas möjlighet för försäkringskassan att begära att föräldern styrker att han skulle ha utfört förvärvsarbete den aktuella dagen. En komplettering i detta avseende bör tas in i 4 kap. 13 § AFL.

3.3 Utbyte av föräldrapenning mot sjukpenning

Mitt förslag: Sjukpenning för tid under vilken en försäkrad annars skulle ha uppburit föräldrapenning skall kunna utges endast i den utsträckning som den försäkrade är ur stånd att vårda barnet.

Försäkringskassan ges möjlighet att, när det finns skäl till det, kräva att den försäkrade genom läkarintyg styrker att sjukdomen hindrar honom från att vårda barnet.

Riksförsäkringsverkets förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks. Försäkringsöverdomstolen anser dock att lagförslaget inte tillgodoser kravet på exakthet och att lagtexten bör kompletteras med en särskild mening som uttryckligen tar sikte på en föräldraledig person som på grund av sjukdom är ur stånd att vårda barnet. Försäkringskassaförbundet framför liknande synpunkter. Försäkringsrätten för Mellansverige anser att det blir svårt att bedöma om föräldern kunnat vårda barnet och föreslår att man borde kräva dels intyg av läkare eller distriktssköterska, dels utredning om vem som vårdar barnet. Statskontoret förordar att rätten till sjukpenning i samband med föräldraledighet i första hand baseras på objektiva grunder som exempelvis att den andre föräldern avstår från eget förvärvsarbete för att överta vården av barnet och därvid ansöker om föräldrapenning.

Skälen för mitt förslag: I 3 kap. 8 § första stycket AFL i dess lydelse fr.o.m. den 1 januari 1992 föreskrivs att det vid bedömningen i ett sjukpenningärende av om arbetsförmågan är fullständigt nedsatt skall, om sjukdomen kan antas vara kortvarig, särskilt beaktas om den försäkrade på grund av sjukdomen är ur stånd att utföra sitt vanliga eller därmed jämförligt arbete. Om den försäkrade på grund av sjukdomen behöver avstå från förvärsarbete under minst en fjärdedel av sin normala arbetstid en viss dag, skall hans arbetsförmåga anses nedsatt i minst motsvarande mån den dagen.

Eftersom föräldern under pågående föräldraledighet med föräldrapenning är kompenserad för det inkomstbortfall som ledigheten för med sig, bör det enligt min mening inte vara möjligt för en förälder att byta föräldrapenning mot sjukpenning om föräldern ändå har förmågan att utföra sysslan att vårda barnet. Jag föreslår därför att lagregleringen ändras så att, vid prövning av rätten till sjukpenning för sjukdomstid då föräldern annars skulle ha uppburit föräldrapenning, arbetsförmågans nedsättning bedöms enbart med hänsyn till föräldrarnas förmåga att vårda barnet.

För att försäkringskassan skall ha möjlighet att bedöma om förutsättningarna för att byta föräldrapenning mot sjukpenning är uppfyllda bör kassan ha rätt att kräva läkarintyg om föräldrarnas sjukdom och dess inverkan på hans förmåga att vårda barnet. Det innebär emellertid inte hinder mot att kassan godtar också utlåtande eller intyg från annan vårdpersonal, t.ex. sjuksköterska, under förutsättning att försäkringskassan kan göra sin bedömning med ledning av detta.

De under avsnitten 3.2 och 3.3 redovisade förslagen beräknas minska de sammanlagda försäkringsutgifterna med 396 milj.kr. och administrationskostnaderna med ca 18 milj.kr.

3.4 Uppdelning av föräldrapenningdagar mellan föräldrarna

Min bedömning: Rätten för varje förälder att vid gemensam vårdnad om barnet uppbära föräldrapenning under minst 90 dagar bör kvarstå.

Riksförsäkringsverkets förslag: Föräldrarna skall själva få bestämma hur föräldrapenningdagarna skall fördelas mellan dem utan att formellt behöva överlåta visst antal dagar.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget. Tjänstemännens Centralorganisation avstyrker förslaget. Enligt försäkringsöverdomstolen bör även en följdändring göras i det aktuella lagrummet.

Skälen för min bedömning: I 4 kap. 3 § tredje stycket AFL anges att, om föräldrarna gemensamt har vårdnaden om barnet, varje förälder har rätt att uppbära föräldrapenning under minst 90 dagar av det för föräldrarna sammanlagt medgivna dagantalet. Av fjärde stycket i samma paragraf framgår att en förälder, som ensam har vårdnaden om barnet, har rätt att själv uppbära ersättning för samtliga föräldrapenningdagar.

Femte stycket i paragrafen föreskriver att en förälder, efter skriftlig anmälan till försäkringskassan, kan avstå rätt att uppbära föräldrapenning till förmån för den andra föräldern.

Frågan om ett slopande av bestämmelsen om uppdelning av ersättningstiden mellan föräldrarna behandlades i propositionen (prop. 1984/85:78) om förbättringar inom föräldraförsäkringen, havandeskapspenningen och vissa regler inom sjukpenningförsäkringen. Departementschefen konstaterade bl.a. (s. 57) att statistik över uttag av föräldrapenning tydde på att reglerna om fördelning av dagar inte hade medfört att fäder som får sig tilldelade särskilda föräldrapenningdagar tar ut mer föräldrapenning än andra fäder. Enligt departementschefen var det angeläget att det skedde en fortsatt utjämning när det gällde föräldrarnas vårdansvar för barnen. Inriktningen borde vara att föräldraförsäkringens ersättningsdagar – efter den första tiden efter barnets födelse – i princip skulle tas ut lika av båda föräldrarna. Han var därför inte beredd att ta upp ett förslag om att ersättningsdagarna inom den sammanslagna föräldrapenningen (föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning) skulle tillkomma föräldrarna gemensamt utan särskild fördelning mellan dem.

Nuvarande regler om uppdelning av rätten till ersättningsdagar har till syfte att stimulera fäderna att öka sitt uttag av föräldrapenning. Riksförsäkringsverkets förslag skulle, om det genomfördes, innebära en viss administrativ avlastning för försäkringskassorna. Det kan emellertid befaras försvåra för fäderna att utnyttja föräldraledigheten. Hittills har deras uttag av föräldrapenning varit av relativt blygsam omfattning. Mot bakgrund härav och då förslaget har betydande nackdelar från jämställdhetssynpunkt är jag inte beredd att lägga fram ett förslag av nu aktuell innebörd.

3.5 Föräldrapenningens storlek

Min bedömning: Reglerna om i vilken tidsföljd föräldrapenning skall tas ut bör inte ändras.

Riksförsäkringsverkets förslag: Föräldrapenning med belopp enligt garantivån skall få tas ut först sedan föräldern förbrukat samtliga föräldrapenningdagar med belopp motsvarande sjukpenningen.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget. Tjänstemännens Centralorganisation avstyrker förslaget. Stockholms läns allmänna försäkringskassa framhåller att förslaget inte innebär någon resursbesparing om det leder till att föräldrarna växlar ersättningsnivåer i stället för att varva sjukpenningdagar med garantidagar. Försäkringsöverdomstolen anser att förslaget torde motverka syftet att stimulera fäderna att ta ut föräldrapenning. Om modern varit föräldraledig under barnets första tid är sannolikheten stor att sjukpenningdagarna är utnyttjade när det blir aktuellt för fadern att vara föräldraledig, varför

han får nöja sig med garantipenning. I fall där modern vid barnets födelse har en låg sjukpenninggrundande inkomst – hon är t.ex. studerande eller har ganska nyligen inträtt i förvärvsarbete – innebär nuvarande regler en möjlighet att skjuta upp uttaget av föräldrapenning tills barnet fyllt åtta år. Därmed kan den sjukpenninggrundande inkomsten höjas och föräldrapenning uttas på en högre nivå. För dessa föräldrar kan det vara en fördel att först ta ut garantidagarna och skjuta upp uttaget av sjukpenningdagar, åtminstone en del av dem, till ett senare tillfälle då deras sjukpenningnivå blivit högre. En reglering i enlighet med förslaget skulle omöjliggöra ett sådant val. Vidare blir det omöjligt för en förälder att förkorta sin arbetstid med en fjärdedel och samtidigt få hel garantipenning, innan samtliga sjukpenningdagar är förbrukade.

Skälen för min bedömning: Av 4 kap. 6 § AFL första – fjärde styckena framgår följande. Hel föräldrapenning utgör lägst 60 kr. om dagen (garantinivå). En förälder har rätt till föräldrapenning med belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning under de första 180 dagarna av ersättningstiden om han varit sjukpenningförsäkrad över garantinivån under 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför. Enligt detta kvalifikationsvillkor skall dessa 180 dagar alltid avräknas från de 360 sjukpenningdagarna oavsett om ersättning betalas ut enligt garantinivån eller sjukpenningnivån.

Av de övriga 270 ersättningsdagarna ersätts 180 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning utan krav på viss tids sjukpenningförsäkring över garantinivån och 90 dagar med belopp enligt garantinivån. Dessa dagar kan tas ut utan särskild tidsföljd.

Vid flerbarnsbörd utges för varje barn utöver det första föräldrapenning för 90 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning och 90 dagar med belopp enligt garantinivån.

De nuvarande reglerna möjliggör en betydande flexibilitet i användningen av förmånen. Detta är ett positivt inslag som i möjligaste mån bör bevaras. Möjligheten att – förutom vad gäller de första 180 dagarna – ta ut föräldrapenningdagar utan särskild tidsföljd innebär att föräldrarna kan växla dagar på sjukpenningnivå med dagar enligt garantinivån för att få en jämnare inkomst under föräldraledigheten. Detta medför förvisso att den administrativa belastningen för försäkringskassorna blir avsevärd. Såsom framhållits under remissbehandlingen finns det emellertid skäl att anta att en ändring av förevarande slag skulle motverka syftet att stimulera fäderna att öka sitt uttag av föräldrapenning. Om fadern är hänvisad till att huvudsakligen ta ut föräldrapenning enligt garantinivån, vilket kan bli fallet om modern är hemma under barnets första tid, är det lätt att inse att hans intresse att stanna hemma med barnet avtar. Detta är en icke önskvärd utveckling och förslaget kan därför starkt kritiseras från jämställdhetssynpunkt. Jag är således inte beredd att föreslå en ändring med denna innebörd.

Min bedömning: Någon ändring av reglerna om beräkningen av föräldrapenning bör inte göras.

Riksförsäkringsverkets förslag: När föräldern förvärvsarbetar högst hälften eller tre fjärdedelar av normal arbetstid under en period för vilken föräldrapenning skall betalas ut kan halv respektive fjärdedels föräldrapenning utges för varje dag i perioden oavsett arbetstidens förläggning per dag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget. Försäkringsöverdomstolen är dock tveksam och anser bl.a. att förslaget innebär en förändrad syn på föräldraförsäkringen. Den nuvarande lagstiftningen är uppbyggd kring tidsbegreppet dag. Med den nu föreslagna ändringen kan enligt domstolen kravet på vård av barn inte upprätthållas, eftersom föräldrapenning då skulle kunna utges även för dagar då föräldern förvärvsarbetar hela dagen. Domstolen framhåller vidare att rätten till föräldrapenning styr en förälders rätt till ledighet från förvärvsarbetet enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. och att följdändringar erfordras också i denna lag och i andra författningar.

Skälen för min bedömning: Enligt 4 kap. 7 § första stycket AFL utges hel föräldrapenning för dag med belopp motsvarande förälderns sjukpenning när föräldern inte förvärvsarbetar. Halv eller fjärdedels föräldrapenning med belopp motsvarande förälderns sjukpenning utges när föräldern förvärvsarbetar högst hälften respektive tre fjärdedelar av normal arbetstid.

Riksförsäkringsverkets förslag har vissa förtjänster. Det ger utrymme för en bättre kompensation till dem som arbetar s.k. koncentrerad deltid och leder till en något minskad arbetsbelastning hos försäkringskassorna.

Med den av riksförsäkringsverket föreslagna ändringen skulle föräldrapenning kunna utges även för dagar då föräldern förvärvsarbetar hela dagen. Som framhållits under remissbehandlingen är ett sådant förslag inte förenligt med hittillsvarande principer inom föräldraförsäkringen, eftersom försäkringsförmånerna är uppbyggda som ersättning för dag då föräldern vårdar barn. Lagstiftningen anger också som ett krav att föräldern avstår från förvärvsarbete under den tid för vilken föräldrapenning utges. Med denna konstruktion anger lagen närmare hur mycket en förälder högst får arbeta per dag för att få rätt till föräldrapenning.

Riksförsäkringsverkets förslag får också, som försäkringsöverdomstolen påpekat, återverkningar i annat hänseende som inte är tillfredsställande klarlagda. Rätten till föräldrapenning styr nämligen till vissa delar en förälders rätt till ledighet från förvärvsarbetet enligt lagen om rätt till ledighet för vård av barn, m.m. Denna sakliga och författningstekniska koppling gör att förslaget inte kan genomföras utan särskilda överväganden avseende bl.a. rätten till ledighet.

Mot bakgrund av vad jag nu redovisat är jag inte beredd att på föreliggande underlag föreslå ändring beträffande beräkningen av föräldrapening enligt 4 kap. 7 § AFL.

4 Vårdbidrag för handikappade barn

4.1 Gällande bestämmelser

Enligt 9 kap. 4 § AFL utges vårdbidrag till förälder som vårdar barn under 16 års ålder som under minst sex månader behöver särskild tillsyn och vård på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp. Vid bedömning av rätt till vårdbidrag beaktas även merkostnader på grund av barnets sjukdom eller handikapp. Vårdbidraget utges med belopp motsvarande hel, halv eller fjärdedels förtidspension till ensamstående jämte pensionstillskott. Det innebär att det årliga bidraget fr.o.m. år 1991 utgör 200, 100 resp. 50 % av basbeloppet. Vårdbidraget är i princip skattepliktigt och pensionsgrundande inkomst för föräldern. Av vårdbidraget kan viss del bestämmas som ersättning för merkostnader. Merkostnadsersättningen är skattefri, och denna ersättning grundar inte någon rätt till pension. Merkostnadsersättningen har fyra nivåer nämligen 18, 36, 53 resp. 69 % av basbeloppet. Vårdar föräldern flera handikappade barn som inte fyllt 16 år grundas bedömningen av rätten till vårdbidrag på det sammanlagda behovet av tillsyn och vård samt merkostnadernas omfattning.

Om ett barn för vilket helt eller halvt vårdbidrag utges enligt 9 kap. 4 § AFL avlider, kan enligt 4 a § i samma kapitel vårdbidrag utges för viss tid till efterlevande föräldrar. Därvid uppgår vårdbidraget till halv förmån, om bidrag dessförinnan lämnades som hel förmån, och annars till en fjärdedels förmån. Hade viss del av vårdbidraget bestämts som merkostnadsersättning skall motsvarande del av efterlevandebidraget anses utgöra sådan ersättning.

4.2 Vårdbidragets storlek

Mitt förslag: Helt vårdbidrag skall utgöra 2,5 basbelopp och partiell förmån proportionell andel därav.

Skälen för mitt förslag: Vården av ett handikappat barn hemma ställer stora krav på en familj, särskilt där en av föräldrarna helt eller delvis måste avstå från förvärvsarbete, något som kan skapa en besvärlig ekonomisk situation. Helt bidrag uppgår vid oförändrade regler under år 1992 till två basbelopp eller 67 400 kr. per år. Storleken på nuvarande vårdbidrag står inte i god relation till det merarbete som en förälder till ett handikappat barn utför. Det är därför angeläget att vårdbidraget höjs påtagligt.

Jag föreslår därför att vårdbidraget höjs så att helt vårdbidrag motsvarar 2,5 basbelopp och de partiella förmånerna en proportionell andel därav. Denna höjning innebär att ett helt vårdbidrag uppgår till 84 250 kr., dvs. en förbättring med drygt 1 400 kr. i månaden. Höjningen av det hela och de partiella bidragen leder automatiskt till att också den pensionsgrundande inkomsten ökar. För närvarande kan förälder som uppbär en fjärdedels vårdbidrag medges merkostnadsersättning motsvarande 18 eller 36 % av basbeloppet. I och med att en fjärdedels vårdbidrag höjs till 0,625 basbelopp kan även merkostnadsersättning med 53 % av basbeloppet medges.

4.3 Vårdbidragets förmånsnivåer

Mitt förslag: Vårdbidraget skall kunna utges på en ny förmånsnivå, nämligen tre fjärdedelar av helt vårdbidrag.

Skälen för mitt förslag: Vårdbidraget utges enligt gällande regler på tre olika nivåer, nämligen en fjärdedels, halvt resp. helt vårdbidrag. Halvt vårdbidrag utgör ett basbelopp och helt vårdbidrag två basbelopp. Den som uppbär halvt vårdbidrag på grund av att barnet är i behov av sådan vård- och tillsyn som i sig berättigar till halvt vårdbidrag kan inte få sina merkostnader täckta så länge det sammanlagda behovet av tillsyn och vård samt merkostnadernas omfattning inte räcker till helt vårdbidrag. Steget mellan ett halvt vårdbidrag och ett helt vårdbidrag innebär att en stor grupp av föräldrar inte får ersättning för en betydande del av sina merkostnader eller ersättning för viss del av den särskilda tillsynen och vården. För att överbrygga denna klyfta mellan ett halvt vårdbidrag och helt vårdbidrag föreslår jag att vårdbidraget skall kunna utges med tre fjärdedelar av ett helt vårdbidrag. Förslaget innebär att en familj, som har halvt vårdbidrag med för närvarande 33 700 kr. per år och blir berättigad till bidrag på den nya nivån, får en förbättring med 2 457 kr. i månaden inkl. den allmänna höjningen av vårdbidraget med 25 %.

4.4 Merkostnadsersättning vid helt vårdbidrag

Mitt förslag: Om tillsyns- och vårdbehovet för ett barn uppfyller kravet för att vårdbidrag skall utges som helt bidrag skall ersättning för merkostnader som motsvarar minst 18 % av basbeloppet utbetalas som en skattefri ersättning utöver annars gällande maxibelopp för vårdbidraget.

Skälen för mitt förslag: Där tillsyns- och vårdbehovet för ett barn är så stort att det ensamt räcker för att grunda rätt till helt vårdbidrag kan ett behov av ersättning för merkostnader inte tillgodoses enligt gällande regler. Detta blir följden av att den skattefria merkostnadsersättningen

för vården av ett barn med stort vårdbehov och stora merkostnader reducerar ersättningen för själva vårdinsatsen. Förhållandet påverkar också vårdarens pensionsgrundande inkomst negativt. För att avhjälpa dessa brister vid helt vårdbidrag föreslår jag att merkostnadsersättning med 18, 36, 53 eller 69 % av basbeloppet skall kunna betalas ut utöver det annars gällande maximibeloppet för helt vårdbidrag, 2,5 basbelopp, om merkostnaderna uppgår till minst de nämnda procentandelarna av basbeloppet. Detta innebär – utöver höjningen av vårdbidraget i övrigt – en förbättring för den enskilde med 505, 1 011, 1 488 resp. 1 937 kr. per månad.

När merkostnadsersättning på nu angivet sätt betalas ut utöver annars gällande maximibelopp blir följderna att den pensionsgrundande delen av vårdbidraget ökar väsentligt jämfört med nuläget.

5 Särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn

5.1 Bakgrund och gällande bestämmelser

Särskilt pensionstillägg till folkpension för vård av sjukt eller handikappat barn (SPT), som infördes den 1 januari 1991, är avsett att kompensera föräldrar som på grund av vården har gått miste om förvärvsinkomster och därmed fått låg eller ingen ATP (prop. 1989/90:117, SFU20, rskr. 347). Bestämmelser om tillägget finns i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn.

För att få SPT skall föräldern ha vårdat barnet i minst tio år samtidigt som barnet under en större del av vårdåret uppburit vårdbidrag enligt de regler som gällde före 1974 eller hel förtidspension/sjukbidrag jämte handikappersättning. SPT utges per kalenderår med som lägst 25 % av basbeloppet om 10 vårdår finns och som högst med 50 % av basbeloppet om föräldern förvärvat 15 vårdår. SPT är befriat från inkomstskatt och reducerar inte kommunalt bostadstillägg till folkpension (KBT).

Riksförsäkringsverket har i en rapport till socialdepartementet redovisat en uppföljning av lagen om SPT (RFV ANSER 1991:14). Uppföljningen har avsett tillämpningen av den nya lagen, handläggningsrutiner och den antalsmässiga utvecklingen. Avsikten med uppföljningen har också varit att undersöka om syftet med lagen har tillgodosetts.

Efter remiss har yttranden över riksförsäkringsverkets rapport avgetts av försäkringsöverdomstolen, försäkringsrätten för Mellansverige, Stockholms läns allmänna försäkringskassa, statskontoret och Försäkringskassaförbundet.

I korthet har riksförsäkringsverket uppföljningsrapport gett vid handen att ca 65 % av ansökningarna om SPT avslogs under tiden januari – april 1991.

Den främsta orsaken till avslag på SPT var att barnet inte uppburit erforderliga förmåner som vårdbidrag, förtidspension eller sjukbidrag jämte handikappersättning under vårdtiden (ca 35 %). Ca 22 % av avslagen berodde på att den sökande inte hade minst 10 vårdår utan pensionspoäng och ca 20 % på att vårdrekvisitet inte ansågs vara uppfyllt.

5.2 Vårdrekvisitet

Mitt förslag: Lagstiftningen ändras så att kortare uppehåll i vården av barn inte skall utgöra ett hinder för rätt till vårdår.

Riksförsäkringsverkets förslag: Vårdrekvisitet mildras, så att kortare avbrott i form av barnets vistelse på skola, dagcenter eller dylikt inte skall vara ett hinder för att en förälder skall få tillgodoräkna sig vårdår.

Remissinstanserna: Tillstyrker förslaget.

Skälen för mitt förslag: Enligt 3 § lagen om SPT krävs bl.a. för att vårdår skall få tillgodoräknas att föräldern under större delen av året har vårdat sjukt eller handikappat barn. I förarbetena (prop. 1989/90:117) gavs exempel på situationer där rätten till vårdår inte ansågs inskränkt på grund av att barnet någon eller några timmar vistades utanför hemmet. RFV har i sin uppföljning av lagen om SPT kunnat konstatera att olika försäkringskassor har haft olikartad bedömning av vårdrekvisitet. Av 1 200 ansökningar om SPT som kom in till försäkringskassorna under tiden januari – april år 1991 har, enligt riksförsäkringsverkets rapport, 430 resulterat i att SPT beviljats och ca 735 i avslag. Av dessa avslag berodde, som tidigare nämnts, ca 20 % på att vårdrekvisitet inte ansågs uppfyllt. Avslagen på grund av att vårdrekvisitet inte har ansetts uppfyllt berodde till övervägande delen på att barnet har vistats inom skola eller dagverksamhet mer än några få timmar varje dag eller mer än en hel dag per vecka.

Som framhållits i specialmotiveringen till lagförslagen i propositionen 1989/90:117 måste föräldrarnas bundenhet till följd av vården av barnet räknas in vid bedömningen av rätten att få tillgodoräkna sig vårdår. Jag föreslår därför att lagen om SPT ändras så att kortare avbrott i föräldrarnas vård av barn inte skall kunna vara ett hinder för att få tillgodoräkna sig vårdår. Med sådana kortare avbrott avser jag situationer där barnet under del av dygnet vistats i förskola, skola, dagcenter eller liknande eller andra kortare avbrott i vården som inte väsentligt påverkar vårdarens bundenhet till vårduppgiften.

5.3 Lägsta antal vårdår och storleken på särskilt pensionstillägg

Prop. 1991/92:106

Mitt förslag: Det lägsta antalet vårdår som berättigar till SPT ändras från tio till sex vårdår. SPT skall utges med 5, 10, 15 respektive 20 % av basbeloppet till förälder som tillgodoräknats sex, sju, åtta respektive nio vårdår.

Skälen för mitt förslag: Föräldrar som har vårdat ett sjukt eller handikappat barn i nio år får enligt gällande regler ingen ersättning för detta i form av SPT, eftersom det krävs minst tio vårdår utan pensionspoäng för att få SPT. Föräldrar som på grund av vård av sjukt eller handikappat barn inte haft möjlighet att förvärva pensionspoäng innan föräldrarna uppnått pensionsåldern kan i praktiken bli utestängda från rätten till SPT genom att de inte hinner tillgodoräkna sig tio vårdår fr.o.m. det första år (1964) som vårdår kan tillgodoräknas. Genom att det nuvarande lägsta antalet vårdår är tio för rätt till SPT uppstår påtagliga tröskel-effekter i ersättningen till föräldrar som vårdat barn i nio, åtta, sju respektive sex år genom att dessa helt utestängts från SPT. Riksförsäkringsverkets uppföljning visar, som tidigare nämnts, att detta är den näst vanligaste anledningen till att SPT avslås (ca 22 %).

Jag föreslår därför att lagstiftningen ändras så att föräldrar som kan tillgodoräknas minst sex vårdår skall kunna bli berättigade till SPT.

Jag föreslår vidare, i kongruens med nuvarande lagstiftning, att ersättningen för sex vårdår skall utgöra 5 % av basbeloppet, och ökas med 5 procentenheter för varje vårdår därutöver.

5.4 Tillgodoräknande av vårdår för förälder född före år 1911

Mitt förslag: Lagstiftningen förtydligas så att det klart framgår att föräldrar födda före år 1911 kan tillgodoräkna sig det 65:e levnadsåret som ett vårdår.

Riksförsäkringsverkets förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Tillstyrker förslaget.

Skälen för mitt förslag: När pensionsåldern år 1976 sänktes från 67 till 65 år begränsades möjligheten att tjäna in pensionspoäng till att gälla t.o.m. det år den försäkrade fyller 64 år. För personer födda under något av åren 1911 - 1927 gällde dock fortsättningsvis att de kunde förvärva pensionspoäng även för det 65:e året. De som var födda år 1910 eller tidigare hade redan fyllt 65 år när denna ändring genomfördes, varför endast personer födda under något av åren 1911 - 1927 kom att omfattas av övergångsbestämmelserna.

För tillämpningen av lagen om SPT har det betydelse om även personer födda före år 1911 kan få tillgodoräkna sig vårdår under det 65:e levnadsåret. Jag föreslår därför att lagen förtydligas så att det av lagtexten framgår att denna möjlighet finns.

6 Sammanslagning av försäkringskassor

6.1 Inledning

De allmänna försäkringskassorna handlägger enskilda ärenden inom socialförsäkrings- och bidragssystemen på lokal och regional nivå. Det finns 26 allmänna försäkringskassor, en i varje landsting respektive kommun som inte tillhör något landsting. Varje försäkringskassa leds av en styrelse.

I en framställning den 25 mars 1991 har styrelsen för Malmöhus allmänna försäkringskassa föreslagit att kassan skall sammanläggas med Malmö allmänna försäkringskassa. Som främsta motiv anges att resurser härigenom kan frigöras för satsning på åtgärder i kampen mot ohälsan.

I föregående års kompletteringsproposition (prop. 1990/91:150 Del II, s. 48) anförde dåvarande socialministern mot bakgrund av Malmöhuskassans skrivelse att åtgärder borde övervägas för att ge de två försäkringskassorna möjlighet att gå samman.

Härefter inkom under hösten 1991 skrivelser dels från vice ordföranden i Malmö kassan, dels från den s.k. chefsgruppen vid samma kassa, i vilka uttalas stöd för ett samgående med Malmöhuskassan. I anslutning till skrivelserna har översänts protokollsutdrag från styrelsesammanträde i Malmö kassan den 9 december 1991. Av utdraget framgår att styrelsen vid sammanträdet beslöt bordlägga ärende om samgående mellan försäkringskassorna i Malmö stad och Malmöhus län för att tas upp i samband med verksamhetsplanering i mars 1992. De borgerliga ledamöterna anmälde avvikande mening och ställde sig positiva till ett samgående samt yrkade att en för båda kassorna gemensam utredning snarast borde komma till stånd.

I årets budgetproposition (prop. 1991/92:100 bil. 6, s. 29) har jag anfört att avsikten är att föreslå regeringen att förelägga riksdagen förslag om lagändring som innebär att en försäkringskassas verksamhetsområde kan omfatta mer än ett landsting eller kommun. Jag återkommer nu i frågan.

6.2 Nuvarande organisationsbestämmelser

Enligt 18 kap. 1 § AFL skall det finnas en försäkringskassa för varje landsting samt varje kommun som inte tillhör något landsting.

Ifrågavarande lagparagraf i dess lydelse före år 1975 innehöll även en bestämmelse om att försäkringskassas verksamhetsområde då särskilda förhållanden förelåg fick omfatta två landstingskommuner eller en lands-

tingskommun och kommun som inte tillhörde en landstingskommun. Det ankom på Kungl. Maj:t att förordna om antalet försäkringskassor och deras verksamhetsområden.

I den proposition (prop. 1974:167) som låg till grund för slopanDET av specialbestämmelsen i fråga om försäkringskassas verksamhetsområde angavs som motiv att bestämmelsen kunde utgå då det vid den tidpunkten i praktiken inte fanns någon kassa vars verksamhetsområde omfattade två landstingskommuner.

Vid AFL:s ikraftträdande år 1963 var antalet försäkringskassor 30, nämligen en för varje landstingskommun och en för varje stad som inte tillhörde sådan kommun. De båda landstingskommunerna i Kalmar län tillhörde dock samma kassa.

Fr.o.m år 1971, sedan de dåvarande kassorna för Stockholms stad och Stockholms län slagits samman, samtidigt som staden inträdde i landstingskommunen, har antalet försäkringskassor varit 26.

I en försäkringskassa skall finnas en styrelse och en eller flera socialförsäkringsnämnder (18 kap. 6 § AFL).

Försäkringskassas styrelse skall enligt 18 kap. 7 § AFL bestå av ordförande och vice ordförande vilka utses av regeringen samt fyra ledamöter som utses av landstinget eller, där fråga är om en kassa vars verksamhetsområde utgörs av kommun, av kommunfullmäktige. Härutöver får i styrelsearbetet delta två personalföreträdare. I styrelsen för Stockholms läns allmänna försäkringskassa utser landstinget sex ledamöter.

Förtroendevalda medverkar i försäkringskasseverksamheten även i socialförsäkringsnämnderna. Sådan nämnd skall enligt 18 kap. 20 § AFL bestå av sju ledamöter. Av dessa utses en ledamot, som skall vara nämndens ordförande, av regeringen. Av de övriga ledamöterna utses tre av riksförsäkringsverket efter förslag av organisationer på arbetsmarknaden och väljs tre av landstinget. Om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun, skall tre ledamöter väljas av kommunfullmäktige i stället för av landstinget.

6.3 Nya regler om försäkringskassornas organisation

Mitt förslag: En försäkringskassas verksamhetsområde skall under särskilda förhållanden kunna omfatta två landsting eller ett landsting och en sådan kommun som inte tillhör något landsting. I sådant fall skall antalet styrelseledamöter vara åtta i stället för sex. Härtill kommer två personalföreträdare. Det skall ankomma på regeringen att förordna om sådant undantag från huvudregeln och då även om antalet ledamöter i styrelse och socialförsäkringsnämnd som skall utses av vardera landstinget respektive landstinget och kommunen.

Skälen för mitt förslag: Det är av stor vikt att eftersträva en effektiv användning av offentliga resurser. Med hänsyn till den utveckling som skett under senare tid på socialförsäkringsområdet kan det under vissa förhållanden vara lämpligt att en försäkringskassas verksamhetsområde omfattar mer än ett landsting eller en kommun, bl.a. för att i ett sammanhängande tätortsområde medge en väl fungerande uppläggning av arbetet med den aktiva rehabiliteringen.

De utvidgade arbetsuppgifter inom rehabiliteringsområdet som försäkringskassorna har fr.o.m. den 1 januari 1992 innebär bl.a. kraftigt ökade kontakter med arbetsgivare i frågor som gäller de anställdas hälsa och arbetsgivarens åtgärder för rehabilitering. I de fall den försäkrades arbetsplats ligger inom en annan försäkringskassas område än där han är inskriven kan en rationell uppläggning av försäkringskassornas arbete kompliceras. Detta förhållande är särskilt framträdande i Malmöområdet, där nuvarande organisation med två försäkringskassor, Malmö och Malmöhus, innebär mindre gynnsamma förutsättningar för en rationellt fungerande verksamhet. Många försäkrade som tillhör den ena kassan har sin arbetsplats inom den andra kassans verksamhetsområde. Uppdelningen av detta geografiska område på två försäkringskassor innebär olägenheter även när det gäller det allt viktigare samarbetet med sjukvården liksom samarbetet med övriga myndigheter på länsnivå.

Som framhållits av dem som är verksamma inom dessa försäkringskassor skulle en sammanslagning till en kassa innebära stora administrativa fördelar för kassaverksamheten, för de försäkrade och för företag, myndigheter m.fl. i länet. Jag anser det därför angeläget att lagstiftningen anpassas så att en sådan sammanläggning kan genomföras.

En ökning av antalet ledamöter i styrelsen för en kassa med utvidgat verksamhetsområde är enligt min mening motiverad. Enligt nuvarande bestämmelser är antalet styrelseledamöter åtta i Stockholmskassan och sex i övriga kassor, exklusive personalföreträdare. Jag föreslår att en försäkringskassa med ett verksamhetsområde som omfattar mer än ett landsting skall ha åtta ledamöter. Härtill kommer två personalföreträdare. Med hänsyn till att antalet invånare inom skilda landstings verksamhetsområden kan variera kraftigt finner jag att det bör ankomma på regeringen att förordna om antalet ledamöter som skall utses av vardera landstinget respektive av landstinget och kommunen.

Socialförsäkringsnämnderna, som till antalet är 167 för hela landet, skall i princip svara för beslut i vissa individuella ärenden som härrör från en viss del av en försäkringskassas geografiska område. Mot bakgrund härav finner jag att det i likhet med vad jag föreslagit i fråga om styrelserna bör ankomma på regeringen att, då kassans område omfattar två landsting eller ett landsting och en kommun som inte tillhör något landsting, förordna om fördelningen mellan landsting respektive mellan landsting och kommun när det gäller att utse ledamöter i socialförsäkringsnämnder.

Vad jag nu sagt föranleder ändring i 18 kap. 1, 7 och 20 §§ AFL.

Möjligheten för de båda försäkringskassorna i Malmöhus län att sammanläggas till en kassa bör öppnas per den 1 juli 1992 då den nuvarande mandatperioden för ledamöterna i kassornas styrelser och socialförsäkringsnämnder löper ut. Jag bedömer också att erforderligt förberedelsearbete skall kunna klaras så att den nya organisationen kan träda i kraft nämnda dag. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att ge riksförsäkringsverket i uppdrag att efter samråd med berörda försäkringskassor och Försäkringskassoförbundet vidta erforderliga åtgärder i anslutning till genomförandet.

Organisationsförändringen beräknas på sikt innebära minskade kostnader för administrativ personal, lokaler m.m. Drygt hälften av dessa besparingar bör få behållas inom försäkringsadministrationen, bl.a. för att kunna användas för ökade rehabiliteringsinsatser vid den nybildade kassan och därmed bidra till besparingar vad gäller försäkringskostnaderna.

Vad beträffar frågan om en mer generell översyn av kassaorganisationen bör denna tas upp först efter det den mera övergripande frågan om länsindelning m.m. övervägts.

7 Terminologisk ändring i 18 kap. 14 § AFL

Mitt förslag: Ordet årsberättelse i 18 kap. 14 § AFL byts ut mot årsredovisning.

Skälen för mitt förslag: Efter utgången av varje räkenskapsår skall de allmänna försäkringskassorna på sätt anges i 18 kap. 14 § andra stycket AFL avlämna en årsberättelse, innefattande förvaltningsberättelse, resultaträkning och balansräkning för det senast förflutna budgetåret. Reglerna överensstämmer till sitt sakliga innehåll väl med vad som gäller för statliga myndigheter i allmänhet enligt budgetförordningen (1989:400) i dess lydelse fr.o.m. den 1 juli 1991. Vissa kompletterande föreskrifter, som krävs för försäkringskasseområdet, kommer att utfärdas av riksförsäkringsverket. Den skillnad som därefter kvarstår är att statliga myndigheter skall avlämna årsredovisning enligt budgetförordningen och försäkringskassorna årsberättelse enligt 18 kap. 14 § AFL. För att undvika att denna terminologiska skillnad leder till oklarhet och missförstånd bör ordet årsberättelse bytas ut mot årsredovisning i nämnda paragraf. Härigenom sker också en anpassning till aktiebolagslagens terminologi i detta avseende.

Mitt förslag: Rättelser görs i lagtexten till vissa övergångsbestämmelser till lagen om arbetsskadeförsäkring och lagen om statligt personskadeskydd.

Skälen för mitt förslag: Med anledning av att avdrag inte längre skulle göras på sjukpenning vid sjukhusvård företogs i december 1991 vissa ändringar i socialförsäkringslagstiftningen med verkan fr.o.m. år 1992 (prop. 1991/92:19, SfU3, rskr. 38). Bl.a. ändrades punkt 1 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring och punkt 1 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd, i båda fallen med ikraftträdande den 1 januari 1992 (SFS 1991:1642 resp. 1991:1644). Därvid beaktades av förbiseende inte att samma författningsrum hade ändrats i juni 1991 genom lagen (1991:1049) om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring resp. lagen (1991:1051) om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd, även dessa lagar med ikraftträdande den 1 januari 1992. Ändringarna av de aktuella författningsrummen genom de sistnämnda ändringslagarna medtogs därför inte vid ändringstillfället i december 1991. Rättelser bör därför göras så att de ändringar som beslöts genom lagen 1991:1049 och lagen 1991:1051 kommer till uttryck i övergångsregleringen till lagen om arbetsskadeförsäkring resp. till lagen om statligt personskadeskydd. Lagändringar i enlighet härmed föreslås träda i kraft den 1 juli 1992 och avses kunna tillämpas beträffande ersättning för tid från och med den 1 januari 1992.

9 Ikraftträdande

Förslagen bör genomföras den 1 juli 1992. De nya bestämmelserna i fråga om utbyte av föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning resp. mot sjukpenning bör tillämpas första gången vid ersättningsfall avseende tillfällig föräldrapenning eller sjukpenning som inträffar efter lagändringarnas ikraftträdande den 1 juli 1992. De hittills gällande reglerna i fråga om närståendevårdsersättning, vårdbidrag och särskilt pensions-tillägg bör fortfarande gälla i fråga om ersättning som avser tid före ikraftträdandet. För den som vid ikraftträdandet uppbär vårdbidrag bör det regleras när de nya bestämmelserna om tre fjärdedels förmån och om särskild merkostnadsersättning vid helt vårdbidrag skall tillämpas första gången. Förslag till övergångsregler läggs fram i dessa hänseenden.

Femte huvudtiteln

10.1 C. Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.

10.1.1 C 3. Bidrag till föräldraförsäkringen

1990/91	Utgift	2 554 155 889
1991/92	Anslag	2 550 000 000
1992/93	Förslag	2 832 000 000

Regeringen har i 1992 års budgetproposition (prop. 1991/92:100 bil. 6) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på en särskild proposition rörande förändringar i föräldraförsäkringen, till Bidrag till föräldraförsäkringen för budgetåret 1992/93 anvisa ett förslagsanslag på 2 550 000 000 kr.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar – vid oförändrade regler – anslagsbehovet för föräldraförsäkringen till 2 703 milj.kr. utgående från ett antagande om en genomsnittlig löneökning om 3,5 % för år 1992. Beräkningarna av det totala antalet ersatta dagar baseras på den då föreliggande prognosen från statistiska centralbyrån över antalet födda barn.

Föredragandens överväganden

Mitt förslag om att begränsa rätten att byta föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning innebär en minskning av försäkringskostnaderna med 208 milj.kr. per år. Detta innebär en minskad belastning på anslaget Bidrag till föräldraförsäkringen med ca 31 milj.kr. På grundval av en ny prognos från statistiska centralbyrån över antalet födda barn samt med beaktande av förslaget om att avsätta 3,15 milj.kr. för särskilda informationsinsatser för att öka pappornas uttag av föräldrapenning, som i sin helhet finansieras över statsbudgeten, beräknar jag medelsbehovet för budgetåret 1992/93 till 2 832 milj.kr. De totala kostnaderna för föräldraförsäkringen beräknar jag till 18 864 milj.kr.

10.1.2 C 4. Vårdbidrag för handikappade barn

1990/91	Utgift	766 857 268
1991/92	Anslag	870 000 000
1992/93	Förslag	1 200 000 000

Regeringen har i proposition 1991/92:100 bil. 6 föreslagit riksdagen att, i avvaktan på en särskild proposition om vissa förbättringar av vårdbidraget, till Vårdbidrag för handikappade barn för budgetåret 1992/93 anvisa ett förslagsanslag på 870 000 000 kr.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar anslagsbehovet för vårdbidrag, vid oförändrade regler, under budgetåret 1992/93 till 895 milj.kr. utgående från ett antaget basbelopp om 33 800 kr. Antalet vårdbidrag beräknas uppgå till 16 700 varav 7 200 hela, 6 200 halva och 3 300 fjärdedels bidrag i genomsnitt under budgetåret. Vidare har en uppräknning gjorts till följd av retroaktiva utbetalningar och ferievårdbidrag.

Föredragandens överväganden

Mitt förslag till förbättringar av vårdbidraget beräknas innebära att antalet tre fjärdedels vårdbidrag kommer att uppgå till ca 1 600 och antalet halva vårdbidrag kommer att uppgå till ca 4 600. På grundval av tidigare beskrivna förbättringar av vårdbidraget och med beaktande av basbeloppets utveckling beräknar jag anslagsbehovet för nästa budgetår till 1 200 milj.kr.

10.2 D. Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom

10.2.1 D 7. Särskilt pensionstillägg

1990/91	Utgift	2 432 092
1991/92	Anslag	41 000 000
1992/93	Förslag	12 000 000

Regeringen har i propositionen 1991/92:100 bil. 6 föreslagit riksdagen att, i avvaktan på en särskild proposition om vissa förbättringar av det särskilda pensionstillägget, till Särskilt pensionstillägg budgetåret 1992/93 anvisa ett förslagsanslag på 41 000 000 kr.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar bl.a. med hänsyn till den beräknade utgiften för budgetåret 1991/92 anslagsbehovet för särskilt pensionstillägg under budgetåret 1992/93 till 11 milj.kr. vid ett antaget basbelopp om 33 800 kr. och 800 förmånstagare i december 1992.

Föredragandens överväganden

Mitt förslag till förbättringar av särskilt pensionstillägg beräknas innebära att antalet särskilda pensionstillägg kommer att öka från 470 i januari 1992 till 1 100 – 1 200 i slutet av budgetåret 1992/93. På grund-

val av tidigare beskrivna förbättringar av det särskilda pensionstillägget, det beräknade utfallet för budgetåret 1991/92 och med beaktande av basbeloppets utveckling beräknar jag anslagsbehovet för nästa budgetår till 12 milj.kr.

11 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närstående vård,
2. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
3. lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn,
4. lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
5. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.

12 Specialmotivering till författningsförslagen

12.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närstående vård

4 §

Ändringen i paragrafen innebär att närståendepenning skall kunna utges oberoende av var vårdaren av den svårt sjuke äger rum och inte som hittills bara vid vård i hemmet eller annan enskild bostad. I anslutning härtill erinras om vad som uttalades om vårdrekvisitet vid lagens tillkomst (jfr prop. 1987/88:176 s. 115), nämligen att det får anses uppfyllt redan genom samvaron mellan vårdaren och den sjuke.

Begreppet svårt sjuk ges inte någon ändrad betydelse (jfr nämnda prop. s. 98 ff och s. 114 f).

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap.

8 §

Tillägget i paragrafens första stycke syftar till att utbyte av föräldrapenning mot sjukpenning inte skall ske om den försäkrade trots egen sjukdom kan vårda barnet. Även under en påbörjad period med sjukpenning avses rätten till sjukpenning bortfalla för tid under vilken den försäkrade annars skulle ha uppburet föräldrapenning, om han trots egen sjukdom kan vårda barnet. Den nya bestämmelsen har utformats som en tolkningsregel med avseende på arbetsförmågans nedsättning på grund av sjukdom. Arbetsförmågan skall enligt bestämmelsen anses nedsatt endast

i den utsträckning som den försäkrades förmåga att vårda barnet är nedsatt på grund av sjukdomen.

Oförmåga att på grund av sjukdom vårda barnet kan inte anses föreligga enbart genom att barnets andre förälder eller annan person faktiskt övertagit vården av barnet. Bestämmelsen i 7 § tredje stycket om rätt för försäkringskassan att kräva läkarintyg avses kunna tillämpas för att införskaffa utredning om att sjukdomen hindrar den försäkrade från att vårda barnet och därmed även för att styrka arbetsförmågans nedsättning på denna grund. För rätt till sjukpenning får således krävas att den försäkrade genom läkarintyg styrker att sjukdomen hindrar honom från eller sätter ned hans förmåga att vårda barnet. Det är således inte tillräckligt att ett sådant intyg tar sikte enbart på sjukdomens inverkan på den försäkrades arbetsförmåga i hans vanliga eller därmed jämförligt arbete. Dessa båda olika bedömningar kan lämpligen redovisas i samma intyg. Till ledning för bedömningen av förmågan att vårda barnet bör främst vara om den försäkrades sjukdom kräver att annan person övertar vården av barnet.

Om den försäkrades förmåga att vårda barnet bedöms vara nedsatt på grund av sjukdom – vilket enligt vad nyss sagts förutsätter ett behov av att annan person övertar vården av barnet – torde det ligga i sakens natur att det ofta kan vara svårt eller ogörligt att gradera denna nedsättning. I sådana fall bör därför kunna godtas en schablonmässig bedömning av nedsättningens omfattning.

Om försäkringskassan med ledning av en försäkrads sjukdom eller andra förhållanden kan dra säkra slutsatser om att den försäkrade på grund av sjukdomen är oförmögen att vårda barnet, behöver läkarintyg självfallet inte krävas i detta avseende. Kassan är oförhindrad att godta intyg av sjuksköterska eller annan befattningshavare inom hälso- och sjukvården.

En sjuklöneperiod enligt lagen (1991:1047) om sjuklön (SjLL) börjar löpa när en arbetstagare som är tillfälligt ledig för vård av barn insjuknar, om han enligt 7 § SjLL avhåller sig från arbete åt arbetsgivaren. Om däremot en arbetstagare som är tjänstledig längre tid, t.ex. i samband med barns födelse, insjuknar är SjLL inte tillämplig, eftersom arbetstagaren i sådant fall inte avhåller sig från arbete åt arbetsgivaren (jfr prop. 1990/91:181 s. 73 f). Den aktuella ändringen innebär inte att utbyte av tillfällig föräldrapenning mot sjuklön hindras vid en arbetstagares sjukdom. Den nya bestämmelsen gäller nämligen enbart föräldrapenning och inte tillfällig föräldrapenning.

4 kap.

10 §

Bestämmelsen i andra stycket om tillfällig föräldrapenning för vård av barn vars levnadsålder understiger 240 dagar kvarstår oförändrad.

Nuvarande regler medger att den som t.ex. uppbär föräldrapenning med anledning av barns födelse och vars barn – 240 dagar gammalt eller äldre – drabbas av sjukdom får byta ut föräldrapenningen mot tillfällig föräldrapenning.

Ändringen i paragrafens andra stycke innebär att utbyte av föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning enligt första stycket får ske först när en period under vilken föräldrapenning utges har löpt till ända eller uppehåll görs i ersättningsperioden. Enligt tillägg i 13 § skall den försäkrade dessutom kunna visa att han under tid som den tillfälliga föräldrapenningen avser skulle ha förvärvsarbetat. Om barnet vårdas på sjukhus föreligger rätt till tillfällig föräldrapenning oaktat att föräldrapenning annars skulle ha uppburits.

Det sagda innebär följaktligen också att t.ex. försäkrad som uppbär tillfällig föräldrapenning och har en inplanerad ledighet med föräldrapenning inte är berättigad till tillfällig föräldrapenning för tid då han skall vara ledig med föräldrapenning.

11 §

Tillägget i paragrafen har samma innebörd som motsvarande tillägg i 10 §.

Utbytet av lokutionen föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning är av redaktionell art.

13 §

I fall som avses i 10 § andra stycket andra meningen eller 11 § andra stycket andra meningen får tillfällig föräldrapenning utges i stället för föräldrapenning om föräldern kan visa att han skulle ha utfört förvärvsarbete. Det ankommer på den försäkrade att styrka att han skulle ha utfört förvärvsarbete. Detta torde i normalfallet på lämpligaste sätt ske genom att den försäkrade inger intyg härom från arbetsgivare eller uppdragsgivare eller annan som kan ge upplysning om arbetsförhållandena. Om den försäkrade på annat sätt än genom att inge intyg kan styrka att han skulle ha utfört förvärvsarbete, behöver sådant intyg inte inges.

9 kap.

4 §

Tillägget i paragrafens andra stycke innebär att det införs ytterligare en ersättningsnivå inom vårdbidraget, tre fjärdedels vårdbidrag. Även för den nya ersättningsnivån skall rätten till vårdbidrag grundas på en sammanvägning av vård- och tillsynsbehovets omfattning samt merkostnadernas storlek. Endast merkostnader ger inte rätt till vårdbidrag. Vanligtvis kan man emellertid räkna med att den förälder som har betydande merkostnader för ett sjukt eller handikappat barn också får avsätta mer tid för vård och tillsyn än vad som är fallet vid omsorg om ett friskt barn (jfr prop. 1987/88:46 s. 21).

Ändringen i nämnda stycke innebär att vårdbidragets belopp inte längre skall relateras till det belopp varmed hel förtidspension eller del därav utges, i förekommande fall jämte pensionstillskott. Vårdbidraget skall relateras till basbeloppet enligt 1 kap. 6 § AFL. Hel förmån utgör, utom i fall som avses i paragrafens fjärde stycke, 250 procent av basbeloppet och partiell förmån tillämplig andel därav.

Paragrafens nyinförda fjärde stycke tar sikte endast på den som är berättigad till hel förmån för särskild tillsyn och vård av ett barn utan att merkostnader har beaktats. I sådant fall skall merkostnadsersättning kunna utges enligt de förutsättningar och med det belopp, dvs. procentuell andel av basbeloppet, som anges i andra stycket. Om den försäkrade i sådant fall är berättigad till merkostnadsersättning med t.ex. 18 procent av basbeloppet utges alltså vårdbidraget med ett belopp som sammanlagt motsvarar 268 procent av basbeloppet.

Motsvarande skall gälla också om föräldern vårdar flera handikappade barn som inte fyllt 16 år, s.k. flerbarnsprövning. Merkostnadsersättning enligt det nyinförda fjärde stycket skall dock kunna utges endast om den särskilda tillsynen och vården av ett barn för sig berättigar till helt vårdbidrag. Uppfylls kravet för sådan merkostnadsersättning skall härefter en bedömning göras enligt första stycket av rätten till vårdbidrag utifrån barnens sammanlagda behov av tillsyn och vård samt merkostnadernas omfattning. Därvid skall godtagen merkostnadsersättning enligt det nyinförda fjärde stycket inte beaktas.

Merkostnadsersättning till vårdbidrag utgör enligt 11 kap. 2 § första stycket c) AFL inte inkomst av anställning vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Ersättningen räknas således inte heller som skattepliktig inkomst enligt 19 § kommunalskattelagen (1928:370).

Ändringarna och tilläggen i paragrafen innefattar inga nykonstruktioner som föranleder ändring i annan lagstiftning.

4 a §

Ändringen i paragrafen är en konsekvens av den nya lydelsen av 4 § såvitt avser dels att vårdbidragets belopp skall relateras till basbeloppet och således inte längre skall utges med belopp motsvarande förtidspension jämte pensionstillskott, dels att den nya nivån tre fjärdedels vårdbidrag införs.

18 kap.

1 §

Utbytet av begreppet landstingskommun mot landsting är en följd av ändrad terminologi i bl. a. den nya kommunallagen (angående skälen till ändringen; jfr prop. 1990/91:117 s. 23).

Enligt nuvarande regler skall det för varje landsting samt varje kommun som inte tillhör något landsting finnas en allmän försäkringskassa. Undantag härifrån medges inte enligt nuvarande regler.

Genom tillägget i paragrafen kommer den nämnda regeln att utgöra huvudregel. Undantag från regeln kan göras, dock endast om regeringen för särskilt fall medger det. Ett sådant beslut får innebära medgivande till att en försäkringskassas verksamhetsområde omfattar två landsting eller ett landsting och en kommun som inte tillhör något landsting.

7 §

Tillägget i paragrafens första stycke reglerar hur många ledamöter det skall finnas i en styrelse för en sådan försäkringskassa som avses i undantagsregeln i 1 § och vem som skall välja dessa ledamöter.

Ändringarna i nämnda stycke är i övrigt av redaktionell art.

14 §

Utbytet av ordet årsberättelse mot årsredovisning innebär en anpassning till den benämning som används t.ex. i fråga om aktiebolags redovisning (jfr 11 kap. aktiebolagslagen). Denna benämning är numera gängse även hos statliga myndigheter.

20 §

En socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter även i fall som avses i undantagsregeln i 1 §. Den nuvarande bestämmelsen i första stycket om regeringens respektive riksförsäkringsverkets funktion att utse ledamot/ledamöter till en socialförsäkringsnämnd skall tillämpas även i nämnda fall. Tillägget i paragrafens första stycke berör endast fördelningen mellan dem – dvs. två landsting respektive ett landsting och en kommun – som i sådant fall skall utse nämndens övriga tre ledamöter.

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn

2 §

Grundförutsättningen för att särskilt pensionstillägg skall kunna utges ändras – genom paragrafens nya lydelse – från minst tio till minst sex vårdår, under vilka förälder som har vårdat sjukt eller handikappat barn skall ha avstått från förvärvsarbete.

3 §

Vårdrekvisitet i paragrafen skall enligt förarbetena till lagstiftningen anses uppfyllt endast om föräldern haft den reella vården av barnet. Vid prövningen av vårdrekvisitet skall en bedömning göras av förälderns bundenhet till vårduppgiften (jfr prop. 1989/90:117 s. 26 f).

I det nya andra stycket anges explicit vissa fall där avbrott i vården inte skall påverka förälderns rätt att tillgodoräkna vårdår. Lokutionen "avbrott i vården under den del av dygnet" innebär att bedömningen av förälderns bundenhet till vårduppgiften avses ske utifrån hur stor denna bundenhet är i ett helhetsperspektiv. Därigenom kan vårdrekvisitet anses uppfyllt även om barnet regelmässigt har vistats på förskola, skola, dagcenter eller liknande under del av dygnet – även om denna vistelse motsvarar en hel s.k. skoldag – för så vitt föräldern under dygnet i övrigt har haft en väsentlig bundenhet till vårduppgiften.

I det tillagda stycket anges även att kortare avbrott i övrigt i vården som varit utan väsentlig betydelse för förälderns bundenhet till vårduppgiften inte påverkar rätten att tillgodoräkna vårdår. Härmed avses kortare avbrott i vården under några enstaka dagar under en månad eller några enstaka veckor under vårdåret. Dessa avbrott kan tillgodose förälderns behov av t.ex. semester.

Enligt vad som uttalades i förarbetena vid lagens tillkomst kan en förälder som t.ex. har avstått från förvärvsarbete för att studera som regel inte sägas ha uppfyllt vårdrekvisitet (jfr nyss nämnda prop. s. 26). Föräldern får nämligen i sådant fall normalt anses ha haft som sin huvudsakliga uppgift att förvärvsarbete. Detta bör gälla också med beaktande av tillägget i paragrafen. Kravet kan inte heller sägas ha uppfyllts om barnet har vårdats en längre tid på sjukhus eller annan institution. Undantag bör dock kunna göras om barnet har vistats som dagpatient på sjukhus eller institution om föräldern har väsentlig bundenhet till vårduppgiften.

5 §

Ändringen i paragrafen innebär att för sex tillgodoräknade vårdår är det särskilda pensionstillägget fem procent av basbeloppet. För varje vårdår som tillgodoräknas därutöver ökar tillägget med fem procent av basbeloppet.

Övergångsbestämmelserna till lagen 1990:773

Ändringen i punkt 5 innebär att den som är född före år 1911 skall, på samma villkor som gäller för den som är född under något av åren 1911–1927, få tillgodoräknas vårdår även för det år under vilket han fyllt 65 år.

13 Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställer föredragandena att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

2. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
3. lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensions-tillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn,
4. lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
5. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
dels att
 6. till *Bidrag till föräldraförsäkringen* för budgetåret 1992/93 anvisa ett förslagsanslag på 2 832 000 000 kr.,
 7. till *Vårdbidrag för handikappade barn* för budgetåret 1992/93 anvisa ett förslagsanslag på 1 200 000 000 kr.,
 8. till *Särskilt pensionstillägg* för budgetåret 1992/93 anvisa ett förslagsanslag på 12 000 000 kr.

14 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredragandena har lagt fram.

Sammanfattning

Riksförsäkringsverket har genomfört en uppföljning av reglerna om ersättning och ledighet för närståendevård som trädde ikraft 1 juli 1989. Uppföljningen har främst inriktats på tillämpningen av reglerna men även på de informationsinsatser som genomförts samt i viss mån handläggningrutiner. Viss statistik redovisas också.

Efter genomgång av de från försäkringskassorna insända ärendena kan verket konstatera att hanteringen av närståendepenning i stort sett fungerar bra.

Rätten till närståendepenning

En närstående som vårdar en svårt sjuk person i hemmet har rätt till ersättning från sjukförsäkringen och ledighet från sin anställning under högst 30 hela arbetsdagar. Dagantalet räknas för den person som vårdas.

Bedömningen av om rätt till närståendepenning föreligger grundar sig till stor del på det läkarutlåtande som bifogas i ärendet. De läkarutlåtanden som genomgått har som regel varit utförliga och väl beskrivit sjukdomstillståndet.

I samtliga ärenden har framgått att det förelegat ett släktförhållande mellan vårdaren och den sjuke. Det har därför inte funnits anledning för kassorna att utreda detta ytterligare. Vidare har den sjuke i de flesta fall kunnat lämna ett skriftligt samtycke till vården. Det har dock i ett fåtal ärenden förekommit att närståendepenning har betalats ut trots att det varken har funnits något skriftligt samtycke eller att det i ärendet framkommit att samtycke inte har kunnat lämnas av medicinska skäl.

Vården av den sjuke har till övervägande del bedrivits i hemmet. Detta har framgått av kassans utredning i ärendet eller av läkarutlåtandet. I vissa fall har ersättning i enlighet med gällande bestämmelser inte kunnat betalas ut p.g.a. att det framkommit att vården har bedrivits på sjukhus. Detta är fallet för drygt 12 % av alla avslagsärenden under den undersökta perioden.

Det tycks föreligga viss oklarhet hos kassorna om möjligheten att få närståendepenning under tid då vårdaren annars skulle ha haft semester. Ett förtydligande av allmänna råden i detta avseende bör därför göras.

Med tanke på det låga utnyttjandet av närståendepenningen, bör begränsningen att vården måste bedrivas i hemmet eller i annan enskild bostad tas bort och närståendepenning kunna utges oberoende av var den sjuke vårdas.

Försäkrings- och administrationskostnader

Prop. 1991/92:106
Bilaga 1

Den statistik som finns tillgänglig visar att det under första halvåret 1990 inkom 2 589 ansökningar om närståendepenning, medan det under första halvåret 1991 inkom 2 007 ansökningar d.v.s. en minskning med 22 %.

Inför den nya lagens ikraftträdande gjordes en grov uppskattning av kommande försäkringskostnader. Dessa har visat sig vara för högt räknade, vilket har sin förklaring i att det inte fanns någon liknande försäkringsform att jämföra med när beräkningen gjordes.

Av anslagna 30 milj.kr. för närståendepenning under budgetåret 1989/90 förbrukades 11 milj.kr. Under 1990/91 förbrukades 9,9 miljoner av de för budgetåret avsatta 33,3 miljonerna. För 1991/92 beräknas utgifterna för närståendepenningen bli 9,6 miljoner jämfört med anslagna 20 milj.kr.

Riksförsäkringsverkets förslag att närståendepenning skall kunna utges även när vården ges på annan plats än i hemmet eller annan enskild bostad kan med ett antagande om att närståendepenningen då skulle användas i ytterligare 6 300 fall innebära en kostnadsökning för försäkringen med ca 14 milj.kr. årligen.

Ett genomförande av förslaget kan beräknas leda till att arbetsbelastningen hos försäkringskassorna ökar i en omfattning som motsvarar ca 10 årsarbetare.

Information

Det är viktigt att kassorna kontinuerligt informerar allmänhet, läkare och annan vårdpersonal om reglerna för närståendepenning. Detta kan ske i samband med olika informationsträffar men också genom att sprida broschyren om närståendepenning till olika läkarmottagningar och sjukhusinrättningar.

1 Sammanfattning

Riksförsäkringsverket har fått i uppdrag att utarbeta förslag till förändringar inom föräldraförsäkringens område. I uppdraget ingår dels att verket skall redovisa en samlad bild av föräldraförsäkringens kostnader och administration, dels att utarbeta förslag till förenklingar av föräldraförsäkringen. Som exempel nämns sambandet mellan föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. Enligt direktiven bör verkets förslag vara konkreta och innefatta beräkningar av effekterna såväl kostnadsmissigt som personellt för riksförsäkringsverket och försäkringskassorna samt konsekvenserna för berörda försäkrade.

Föräldraförsäkringens kostnader och administration

Försäkringskostnaden för utbetald föräldrapenning i samband med barns födelse var för år 1990 12 136 miljoner kronor. Antalet ersatta dagar under 1990 ökade jämfört med 1989. Detta beror på fler födda barn men även på att föräldrapenningen utökades med ytterligare 90 dagar den 1 juli 1989.

Vid den specialbearbetning som riksförsäkringsverket har gjort över föräldrars uttag av föräldrapenning framkom att av fäder till barn födda under januari och februari 1989 hade 44,5 % varit föräldralediga. Dock var det genomsnittliga antalet uttagna dagar för fäder nästan oförändrat jämfört med tidigare år.

För handläggning av föräldrapenningärenden behövs sammanlagt ca 740 årsarbetare. Den sammanlagda kostnaden för att administrera föräldrapenningen beräknas till 160 miljoner kronor vilket utgör 1,3 % av utbetalt belopp.

Försäkringskostnaden för utbetald tillfällig föräldrapenning var för år 1990 3.238 miljoner kronor. Förmånen utnyttjades för drygt hälften (54 %) av barnen upp till 12 år. Antal uttagna dagar per barn var för år 1989 i genomsnitt 7,8 dagar för de barn som ersättning togs ut för. Av det antal försäkrade som uppburit tillfällig föräldrapenning var ca 41 % män och 59 % kvinnor.

För handläggning av den tillfälliga föräldrapenningen behövs sammanlagt 400 årsarbetare. Den sammanlagda kostnaden för att administrera den tillfälliga föräldrapenningen beräknas till 86 miljoner kronor, vilket utgör 2,7 % av utbetalt belopp.

1 Uppdelning av föräldrapenningdagarna mellan föräldrarna

Föräldrapenning i samband med ett barns födelse eller adoption kan betalas ut under totalt 450 dagar sammanlagt för föräldrarna. När båda föräldrarna har den rättsliga vårdnaden om barnet har varje förälder rätt till minst 90 egna dagar av den totala ersättningstiden. En förälder som är rättslig vårdnadshavare kan överlåta sin rätt till föräldrapenning till förmån för den andra föräldern. En sådan överlåtelse görs genom en skriftlig anmälan till försäkringskassan på försäkran för föräldrapenning.

Uppdelningen av rätten till ersättningsdagarna mellan barnets föräldrar fyller i praktiken ingen funktion eftersom de 90 "egna" dagarna kan överlåtas till den andra föräldern. Detta förfarande är administrativt resurskrävande p.g.a. att den formella överlåtelsen ofta saknas när föräldrapenningen skall betalas ut. En komplettering måste då göras av den förälder som överlåter ersättningsdagarna, vilket i sin tur innebär att utbetalningen av föräldrapenningen fördröjs. Detta upplevs som byråkratiskt och svårförståeligt av föräldrarna samtidigt som det innebär en betungande administration för försäkringskassorna.

Mot denna bakgrund anser riksförsäkringsverket att föräldrarna skall ha möjlighet att själva bestämma hur föräldrapenningdagarna skall fördelas dem emellan utan att formellt behöva överlåta visst antal dagar.

2 Föräldrapenningens storlek

Hel föräldrapenning utgör lägst 60 kronor om dagen (garantinivå). En förälder har enligt AFL rätt till föräldrapenning med sjukpenningnivån under de första 180 dagarna av ersättningstiden om föräldern har varit sjukpenningförsäkrad över garantinivån under 240 dagar i följd före barnets födelse. Detta kvalifikationsvillkor innebär att dessa dagar alltid avräknas från de 360 sjukpenningdagarna oavsett om ersättning betalas ut enligt garantinivån eller sjukpenningnivån.

Av de övriga 270 föräldrapenningdagarna betalas 180 dagar enligt sjukpenningnivån utan krav på viss tids sjukpenningförsäkring över garantinivån och 90 dagar enligt garantinivån. Dessa dagar kan tas ut utan särskild tidsföljd. Denna möjlighet har fått som resultat att föräldrarna ofta varvar dessa sjukpenningdagar med garantidagar för att få en jämnare inkomst under föräldraledigheten. Detta medför att handläggningen blir extra resurskrävande för försäkringskassorna eftersom en uppdelning av varje utbetalningsperiod med sjukpenningdagar och garantidagar måste göras vid varje utbetalningstillfälle.

Riksförsäkringsverket föreslår att samtliga dagar som kan betalas enligt sjukpenningnivån måste tas ut först innan dagar enligt garantinivån kan tas ut. Eftersom ersättningsnivåerna hel, halv och fjärdedels föräldrapenning behålls kan föräldrarna ändå påverka den totala föräldrapenningen i kronor vid utbetalningen under större delen av den ersättningsbara tiden.

3 Hel, halv eller fjärdedels föräldrapenning

Föräldrapenningen betalas ut beroende av hur mycket föräldern avstår från förvärvsarbete per dag i förhållande till den normalarbetstid som gäller för en heltidsarbetande inom föräldrarnas yrke. Detta innebär att i de fall som en förälder arbetar oregelbunden deltid och samtidigt önskar föräldrapenning med t.ex. varierande halv och fjärdedels belopp måste försäkringskassan beräkna föräldrapenningens omfattning per dag med utgångspunkt från hur föräldern har sin arbetstid förlagd per dag.

Riksförsäkringsverket föreslår en förenkling av beräkningsförfarandet som innebär att om föräldern arbetar högst hälften eller tre fjärdedelar av normal arbetstid under en period för vilken föräldern önskar föräldrapenning skall halv respektive fjärdedels föräldrapenning kunna utges för varje dag i perioden oavsett hur föräldern har förlagt sin dagliga arbetstid. Härigenom får föräldrar större möjligheter att kunna förlägga arbetstiden på ett för dem lämpligt sätt utan att för den skull gå miste om ersättning p.g.a. att den dagliga arbetstiden inte är förkortad med hälften eller en fjärdedel av normalarbetstiden. Samtidigt blir beräkningen av föräldrapenningen enklare för försäkringskassorna.

4 Utbyte av föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning

Tillfällig föräldrapenning kan betalas ut för vård av ett barn som inte fyllt tolv år (i vissa fall 16 år) när en förälder behöver avstå från förvärvsarbete exempelvis när barnet eller barnets ordinarie vårdare är sjuk. För barn som är under 240 dagar kan tillfällig föräldrapenning utges endast om speciella omständigheter föreligger. Denna restriktivare regel har införts eftersom det ansågs föra för långt att under en pågående och ekonomiskt kompenserad föräldraledighet ge föräldrar en generell möjlighet att byta till tillfällig föräldrapenning.

Dock förekommer fortfarande utbyte av föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning under pågående föräldraledighet för vård av äldre barn.

Riksförsäkringsverket föreslår att den regel som i dag gäller för barn som är under 240 dagar kompletteras så att – oberoende av barnets ålder – tillfällig föräldrapenning utges för tid då annars föräldrapenning skulle ha uppburits endast om föräldern kan styrka att han skulle ha utfört förvärvsarbete eller om barnet vårdas på sjukhus.

En sådan begränsning ger en väsentligt förenklad administration hos försäkringskassorna och innebär dessutom att den avsedda effekten med den redan införda restriktivare regeln uppnås fullt ut.

5 Utbyte av föräldrapenning mot sjukpenning

Prop. 1991/92:106
Bilaga 2

Enligt AFL finns det idag möjlighet för en förälder att vid sjukdom kunna byta ut föräldrapenningen mot sjukpenning. Enligt praxis skall då arbetsförmågans nedsättning bedömas i förhållande till det förvärvsarbete från vilket föräldern är ledig.

För den förälder som redan är hemma från arbetet med ekonomisk kompensation i form av föräldrapenning bör en restriktivare regel införas beträffande rätten till sjukpenning. Verket föreslår att reglerna ändras så att vid bedömning av rätt till sjukpenning under tid då föräldern annars skulle ha uppburit föräldrapenning relateras arbetsförmågans nedsättning till förälderns förmåga att kunna vårda barnet. För att underlätta försäkringskassans bedömning av rätten till sjukpenning i dessa fall bör arbetsförmågans nedsättning styrkas genom intyg från vårdgivare.

Föreslagna ändringar beräknas reducera handläggningsarbetet motsvarande 172 årsarbetare hos försäkringskassorna. Försäkringskostnaderna beräknas minska med 396 miljoner kronor per år.

Under förutsättning att förslagen kan behandlas under vårriksdagen 1991 kan ett genomförande ske den 1 juli 1991.

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 februari 1992	15
1 Inledning	15
2 Ersättning och ledighet för närståendevård	15
2.1 Bakgrund och gällande bestämmelser	15
2.2 Utvidgning av möjligheterna att erhålla ersättning och ledighet för närståendevård	16
3 Förenklingar i föräldraförsäkringen	17
3.1 Bakgrund och gällande bestämmelser	17
3.2 Utbyte av föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning	19
3.3 Utbyte av föräldrapenning mot sjukpenning	21
3.4 Uppdelning av föräldrapenningdagar mellan föräldrarna	22
3.5 Föräldrapenningens storlek	23
3.6 Hel, halv eller fjärdedels ersättning	25
4 Vårdbidrag för handikappade barn	26
4.1 Gällande bestämmelser	26
4.2 Vårdbidragets storlek	26
4.3 Vårdbidragets förmånsnivåer	27
4.4 Merkostnadsersättning vid helt vårdbidrag	27
5 Särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn	28
5.1 Bakgrund och gällande bestämmelser	28
5.2 Vårdrekvisitet	29
5.3 Lägsta antal vårdår och storleken på särskilt pensions- tillägg	30
5.4 Tillgodoräknande av vårdår för förälder född före år 1911	30
6 Sammanslagning av försäkringskassor	31
6.1 Inledning	31
6.2 Nuvarande organisationsbestämmelser	31
6.3 Nya regler om försäkringskassornas organisation	32
7 Terminologisk ändring i 18 kap. 14 § AFL	34
8 Rättelse av vissa övergångsbestämmelser	35
9 Ikraftträdande	35
10 Anslagsfrågor	36
10.1 C. Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.	36
10.2 D. Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom	37
11 Upprättade lagförslag	38
12 Specialmotivering till författningsförslagen	38
12.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård	38
12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	38

12.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn	42
13	Hemställan	43
14	Beslut	44
	Bilaga 1	45
	Bilaga 2	47